БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1963 ч. АПРЕЛЬ 20 СУББОТА № 94 (5498).

СЭКП Тыва обкомунун болгаш Кызыл хооркомунун.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң органы

Өртээ 2 көп.

КОММУНИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫЫ ДЭЭШ

Бистиң республиканың үлетпүр, кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринде ажыл-ишчилериң ортузунга коммунистиг күш-ажылдыы дээш шимчээшкин элээн нептерелди алган. Үүгле кедээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринде безин коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары болгаш ол атты чедип алыр дээш демисежип турар 1000 ажыг кижи киржикчилерлиг 100 чыгам бригадалары ам үеде бар, оларның 8-зи ол бедик атты чаалап ап шыдаан.

Партия, профэвилел, комсомол организациялары массаның ол коммунистиг шимчээшкининче кайда-ла кичээнгей салып, аңаа тодаргай удуртулганы хандырып турар болдур, ында эки түннелдер чедип алдынып турар. Оон чижээн «Чыраа-Бажы» совхозтуң 2 сүт-бараан фермаларында, 1 шел бригадазында коммунистиг күш-ажыл бригадаларының ажыл, амыдыралындан көрүп болур. Ол бригадаларның кежигүннери бүдүрүлге планнарын доктаамал ажыр күүседип турарындан аңгыда, зооветеринарлыг болгаш техниктиг билиглерин, ниити эртемин бедидер дээш шупту чүткүлдүг өөренип, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип турарлар. Хөй кезии аныяктардан тургустунган ук бригадаларның кежигүннери амыдыралга база-ла эки үлегер-чижекти көргүзүп, совхозта хөй-ниити чурумунуң шыңгыы камгалакчылары болуп турарлар. «Шуптузу — чаңгызы дээш, чаңгызы — шуптузу дээш» деп принцип ёзугаар ажылдап, чурттап турар ол коллективтер совхозтуң өске бүгү ажылишчилеринге кижизидикчи салдарны көргүспүшаан, ёзулуг-ла орук айтыкчылары болу берген.

Ол ышкаш Кызыл электростанциязында коммунистиг күш-ажылдың бедик адын чаалап алган үш бригаданың 60 ажыг кежигүннери бүдүрүлгечи көргүзүглериниң, өөредилгезиниң болгаш хөй-ниити амыдыралынга киржилгезиниң талазыбиле хоорайда өске бүгү бригадаларныыдан дыка ылгалып турар. Электростанцияның партия организациязы (секретары Г. Отрыганьев), профэвилел комитеди (даргазы И. Макиенко) коммунистиг күш-ажыл бригадаларының ажыл-херээн мергежилдиг башкарып турарының түннелинде ук станция бүдүрүлге программазын үргүлчү-ле ажыр күүседир, республикада эң мурнакчы бүдүрүлгелериң бирээзи апарган.

Бир эвес СЭКП-ниң Кызыл хооркому, парткомнары, профэвилелдериниң республика чөвүлели, оон тустус обкомнары, бүдүрүлгелерде партия, профэвилел организациялары коммунистиг шимчээшкинни чер болганынга тодаргай удуртуп келген болза, мындыг эки чижектер республикага хөй болур турган ийик. Республиканың үлетпүр, транспорт, тудуг база садыг организацияларында, совхозтарда коммунистиг күш-ажыл бригадалары, шалыпчылары кылдыр ададыр дээш чаржып турар коллективтер болгаш тус-тус кижилер эвээш эвес. Ындыг болза-даа оларның хөй кезииниң ажыл-чорудулгазында шоолуг-ла эжижилге чок, аңаа коллективтерден болгаш ниити массадан барык-ла ылгалбайн турар. Оон чылдагааны — ёзу барымдаалаан удуртулгада.

Ак-Довуракта «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде (партком секретары эш Коганков, ажылчын комитединиң даргазы эш Тупицын, ВЛКСМ комитединиң секретары эш Ширяев) коммунистиг күш-ажылдыы дээш чаржып турар бригадалар-ла хөй, шынында оларның чаңгызы-даа ол бедик аттың негелделерин күүседип шыдавайн турар. Кызылдың автосептелге заводунга коммунистиг күш-ажылдыы дээш чарыш барык ийи чыл бурунгаар эгелээн, ынчаарга бүдүрүлгеде парторганизация, местком болгаш СЭКП-ниң Кызыл хооркому оларны удуртпайн келгининден, олар боттарының ол чарыжын ам шуут соксаткан. «Элегес» совхоз республикада улуг ажыл-агыйларын бирээзи, а ол хөй ажылчыннарлыг улуг бүдүрүлгеде мынчага чедир коммунистиг күш-ажылдың чаңгыс-даа бригадазы чок.

Ажылчы массаның чогаадыкчы идепкейин өстүреринге оларның коммунистиг кижизидилгезинге ол чугула шимчээшкининге хамыктың мурнунда коммунистер, комсомолчулар идепкейлиг рольду ойнаар ужурлуг. Ынчаарга коммунистиг ёзу-биле ажылдап, чурттаарынга чаңчыгар дээш республикада чаржып турар 6000 ажыг кижилериң аразында коммунистер чүгле 290, комсомолчулар 537 болуп турарын канчап таарымчалыг деп санап болурул, ынчаш? Ол чугула шимчээшкинге чамдык парткомнарның болгаш партия эге организацияларының талазындан партийжи удуртулганың ам-даа дыка эрецгейин бо бүгү фактылар боттарыла херечилеп турар-дыр.

СЭКП-ниң районнарда парткомнары болгаш Кызыл хооркому, ВЛКСМ обкому болгаш тус-тус комитеттери, профэвилелдериниң республика чөвүлели, оон адырлар аайы-биле обкомнары, бүдүрүлгелерде партия, профэвилел, комсомолдуң организациялары коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкиниң хереңге удуртулганы партияның XXII съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр үндезинибиле эде тургузарын коммунизм тургузуушкунуң амгы эрге-ажыктары шыңгыызы-биле негеп турар.

Ол чугула херекке удуртулганы эде тургузары дээрге, хамык ужур коммунистиг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларының санын көвүдериниде эвес, а шынар составын экижидериниде, чаржып турар бригада ийикпе кижи бүрүзү ол чаа шимчээшкиниң бүгү негелделеринге төлептиг болган турарын чедип алыры болур. Мынчангаш кол чүве, коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүннери болгаш шалыпчылар бүдүрүлге онаалгаларын үргүлчү ажыр күүседип, техниканы болгаш депшилгелиг мурнакчы аргаларны чөп ажыглап тургаш, доктаатты-нган ажыл хүнүнде хөй санныг, бедик шынарлыг, чиик бот-үнелиг продукцияларны бүдүрген, ниити эртемин, техниктиг билиин, ажыл мергежилин өстүрер дээш соксаал чок өөренген турары болур. Ол шимчээшкиннин киржикчилери өг-бүлени, амыдыралды, хөй-ниити харылзааларын коммунистиг ёзу-биле көрген, «кижиге кижи өнүк» деп чаагай принцип-биле чурттаан, боттарының эң эки сагылга-чуруму-биле өскелерни кижизиткен, хөй-ниитинин амыдыралынга идепкейлиг киришкен, ажылда, амыдыралда четпестер-биле кезээде эптеш чок болган турары чугула.

Коммунистиг ёзу-биле ажылдап, чурттаар дээш чаржып турар кижилериң өөренириңге таарымчалыг бүгү байдалдарны партия, профэвилел, комсомол организациялары, ажыл-агыйлар удуртукчулары хандырар ужурлуг. Коммунистиг күш-ажыл бригадаларының кежигүннериниң болгаш шалыпчыларының эки үлегеринге өске арткан массаны кижизидер төлээде, оларның-биле ужуражылга кежээлерин, чөвүлел хуралдарны болгаш слёттарны өй-ийде организастап, бүгү-ле эки эгелээшкиннерни калбаа-биле пропагандалаар херек. Бо болгаш өске-даа чугула негелделер четче күүсеттинген турар болза, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкин чүгле ынчаарда күзенчиг түннелдерге четкен туруп болур. Мынчангаш хамык ужур аңаа тодаргай удуртулганы хандырарында.

Мергежилдиг чолаачы

Николай Куршаков «Элегес» совхозтуң трактор-ховуу бригадазының бригадири турган үеде-даа техниклга камныг, ону мергежилдиг башкарарынга болгаш бүдүрүкчүлүг ажыглаарынга ак-сеткилдиг күш-ажылды илередип турган. Ол ам «Элегес» совхозта рабкооптуң чолаачызында база мактаттырып турар.

Эш Куршаковтуң амгы башкарып турары «ГАЗ-51» автомашина чаңгыс-даа үрелиишкинге таварышпаан. Элегес—Бай-Хаак, Кызыл — Элегес аразынга бараан сөөртүлгезин үзүктел чок хандырып турар.

Совет-польша керээниң 18 чыл оюнга холбаштырган хурал

МОСКВА. (СЭТА). Польша-совет найырал болза Польшаның айыыл чок чоруунун, оон Одерде болгаш Нейсте кызыгаарларының хажыттынмазының идегелдиг магадылалы, Европага тайбыңны турумчударынга чугула үүл болуп турар деп, Польша Улус Республиканың ССРЭ-де элчини Болеслав Ящук чогаалчыларның Төп Бажынынга болган байырлыг хуралга медеглээн. Найырал, бот-бодунга дузалажылга болгаш дайын сөөлүндеги кады ажылдажылга дугайында совет-польша керээниң 18 чыл оюн Москванын ажылчы чоннарының болгаш хөй-ниитизиниң төлээлекчилери демдеглеп эрттирген.

СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң секретары Н. А. Кузнецов байырлыг хуралды ажыткан.

Ук керээ совет болгаш польша улустарның акы-дуңма харылзааларын мөңгеи-биле быжыглаан, Совет Эвилели биле Польшаның аразында найыралды улам ынай быжыглаарының болгаш ийи улустарның тайбың күш-ажылын база айыыл чок чоруун хандырарынга бүгү талалыг кады ажылдажылганың күүлүг фактору болу берген деп совет-польша найырал ниитилелиниң баштаар черииниң даргазының оралакчызы академик М. Б. Митин илеткелинге чугаалаан.

Моолдуң, шериг төлээлери Москвада

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновскийниң чалааны-биле Моолдуң шериг төлээлери албанның аян-чоруун кылып, Москвада чедип келген. МАР-ның улусчу армиязының херектериниң талазы-биле министр болгаш Моолдуң улусчу армиязының кол командылакчызы генерал-полковник Ж. Лхагвасүрэн оларны баштап чоруур.

ССРЭ-ниң Архитекторлар эвилелиниң баштаар черииниң пленуму

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Архитекторлар эвилелиниң баштаар черииниң пленуму найысылалда ажыттынган. СЭКП ТК-ныңноябрь Пленумунуң шиитпирлерин күүседир талазы-биле совет архитекторларының сорулгаларын болгаш культура ажылдакчылары-биле партияның база чазактың удуртукчуларының ужуражыышкыннарының түннелдерин пленумда чугаалажып турар. ССРЭ-ниң Архитекторлар эвилелиниң баштаар черииниң секретары В. А. Бутузов илеткел кылган.

Хойжуларның чедиишкини

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң № 2 хойжу бригадазында чоокка чедир 1380 баш хой төрээн. Оларның хураганнары менди доругуп турар. Хойжулар О. Даспай-оол 280, Х. Орбуй-оол 239 хураганны алганнар. Хойжуларның бригадири К. Сайын-оол кадарган 417 хунан хураганнарын эки ажааган. Бригаданың бо мурнакчы малчыннары эрткен күзүн четчир сигенни боттарының күжү-биле белеткээш, кыштагларынга сөөртүп эккеп алганнар. Кыжын хар улуг-даа болза, хөй сиген бар болганындан кодан бүрүзүнүң хою семис кыш ашкан болгаш чедиишкинниг оолдаан.

Найыралдыг ужуражылга

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличевке баштаткан садыг талазы-биле совет чазак төлээлериниң болгаш даштыкы садыг министриниң оралакчызы Ли Цянга баштаткан Кыдат Улус Республиканың садыг талазы-биле чазак төлээлериниң болгаш даштыкы садыг министриниң оралакчызы Ли Цянга баштаткан Кыдат Улус Республиканың садыг талазы-биле чазак төлээлериниң болгаш даштыкы садыг министриниң оралакчызы апрельдиң 18-те болган.

Чугаалажыышкын үезинде талалар ийи чурттарның аразынга 1963 чылда бараан саарылгазының дугайында айтырыгны найыралдың болгаш бот-бодун билчириниң байдалынга чугаалажып көрген.

Ол-ла хүн Н. С. Патоличев КУРның садыг талазы-биле чазак төлээлериниң ССРЭ-де туруп турары-биле холбаштыр шайлалга кылган. Чылыг, найыралдыг байдалга эрткен шайлалгага төлээлер болгаш КУРның ССРЭ-де элчини Пань Цзы-ли киришкен.

Хөй сүт дээш демиселге бирги кварталда шылгараанларга алдар!

Мурнакчыларның үлегери чаа-чаа чедиишкиннерже сорук киирип тур!

СОВХОЗТАРНЫҢ МУРНАКЧЫ СААНЧЫЛАРЫ

Саанчыларның фамилиялары	Совхоз	Район	Бир инектен сагган сүт (кг)
И. Смирнова	«Элегес»	Таңды	541
М. Ханды	«Элегес»	Таңды	537
З. Кара-кыс	«Элегес»	Таңды	522
З. Казанцева	«Межегей»	Таңды	503
З. Карташева	«Межегей»	Таңды	487
С. Кара	«Сүт-Хөл»	Чөөн-Хемчик	484
О. Шордан	«Сүт-Хөл»	Чөөн-Хемчик	484
А. Иванова	«Межегей»	Таңды	479
М. Гоголева	«Межегей»	Таңды	472
С. Үнүш	Дуржулга станциязы	Таңды	430
О. Анай-Көк	«Тиилелге»	Таңды	427
Ш. Ёнзак	«Элегес»	Таңды	414
В. Увангур	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	401
Т. Сарыг-оол	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	398
М. Кара-кыс	«Тиилелге»	Таңды	395
Ф. Макарова	«УТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	395
Ш. Билимаа	«УТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	394
П. Доброва	«УТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	394
О. Чылбак	«УТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	382
Е. Ярусова	«УТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	382
В. Чооду	«УТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	382
А. Деспижек	«УТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	372
М. Шондайть	«Сүт-Хөл»	Чөөн-Хемчик	358
Е. Седен	«Өөк»	Бии-Хем	352
Т. Куполова	«Өөк»	Бии-Хем	348
И. Стрепков	«УТКА 25 чылы»	Улуг-Хем	347
В. Ильина	«Өөк»	Бии-Хем	345
М. Доржу	«Найырал»	Улуг-Хем	344
Т. Бүрүнмаа	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	341
Х. Дунгаа	«Найырал»	Улуг-Хем	340
Д. Норжуңмза	«Найырал»	Улуг-Хем	337
У. Светлана	«Өөк»	Бии-Хем	336
М. Чодураа	«Барлык»	Барыын-Хемчик	335
О. Чечек	Дуржулга станциязы	Таңды	331
Х. Кувискаал	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	329
Т. Кара-сал	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	329
Б. Уйнуи-кыс	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	327
С. Александра	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	322
К. Тараачын	«Барлык»	Барыын-Хемчик	320
З. Бориско	«Өөк»	Бии-Хем	313
М. Конгар	«Тиилелге»	Таңды	310
О. Тыттай	«Барлык»	Барыын-Хемчик	310
Х. Севилбаа	«Чыраа-Бажы»	Чөөн-Хемчик	306
Н. Чыртын	«Найырал»	Улуг-Хем	304
О. Диимаа	«Тес-Хем»	Тес-Хем	302
Т. Наваштай	«Найырал»	Улуг-Хем	288
Ч. Шүүче	«Найырал»	Улуг-Хем	285
Т. Тукурмаа	«Найырал»	Улуг-Хем	278
О. Солдуп	«Найырал»	Улуг-Хем	273
О. Анай	«Найырал»	Улуг-Хем	270
Н. Сат	«Найырал»	Улуг-Хем	267
Д. Чечек	«Найырал»	Улуг-Хем	266
Д. Кыргыс	«Найырал»	Улуг-Хем	264
Х. Уйнукпан	«Найырал»	Улуг-Хем	264
К. Чечек	«Найырал»	Улуг-Хем	257
З. Доспанай	«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	251
Ч. Саар	«Тес-Хем»	Тес-Хем	250

КОЛХОЗТАРНЫҢ МУРНАКЧЫ СААНЧЫЛАРЫ

Саанчыларның фамилиялары	Колхоз	Район	Бир инектен сагган сүт (кг)
А. Стерехова	«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	579
Е. Алимова	«Коммунизмче орук»	Каа-Хем	500
А. Костенко	«Искра»	Бии-Хем	497
М. Ак-кыс	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	483
З. Баир	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	475
Н. Ховалыг	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	460
Х. Александра	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	454
К. Санчы	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	451
З. Натпит-оол	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	442
П. Глушкова	«Тиилелге»	Бии-Хем	433
П. Болеева	«Искра»	Бии-Хем	431
Л. Варламова	«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	427
М. Менгиижик	«Кызыл-тараачын»	Бии-Хем	421
О. Дамба	«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	419
К. Александра	«Искра»	Чөөн-Хемчик	417
З. Калюкина	«Кызыл-тараачын»	Бии-Хем	415
С. Нончай	«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	414
Л. Санчат-оол	«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	407
З. Мелюзерова	«Тиилелге»	Бии-Хем	403
М. Дундуй	«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	393
К. Байкара	«Х Улуг хурал»	Улуг-Хем	385
Б. Байкара	«Х Улуг хурал»	Улуг-Хем	384
К. Сугоракова	«Тиилелге»	Бии-Хем	381
Л. Күске	«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	380
О. Татьяна	«Революцияның чалбыжы»	Таңды	375
И. Кимей	«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	375
А. Тулисова	«Тиилелге»	Бии-Хем	374
Д. Сүрүңмаа	«Чодураа»	Улуг-Хем	366
Е. Даваалай	«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	366
Д. Кыргыс	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	365
В. Блинова	«Кызыл-тук»	Каа-Хем	365
К. Дыспык	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	365
Т. Норжуңмаа	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	365
Т. Менге	«Искра»	Чөөн-Хемчик	363
М. Кочнева	«Искра»	Бии-Хем	362
Т. Чанчыңмаа	«Чодураа»	Улуг-Хем	361
А. Донгак	«Хадың»	Бии-Хем	358
В. Попова	«Искра»	Бии-Хем	355
И. Лопсан	«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	352
А. Огаркина	«Хадың»	Бии-Хем	348
В. Түлүш	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	346
М. Балдан	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	346
Н. Севен	«Тиилелге»	Бии-Хем	343
М. Алдын-кыс	СЭКП-ниң XXII съездили	Чөөн-Хемчик	337
А. Пермякова	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	330
М. Бичии-уруг	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	330
С. Хорлуу	«Кызыл-тук»	Каа-Хем	330
М. Теплых	«Коммунизмче орук»	Каа-Хем	328
Г. Кара-кыс	«Хадың»	Бии-Хем	327
Т. Уйнукпаа	«Чодураа»	Улуг-Хем	321
О. Шивит	«Чодураа»	Улуг-Хем	314
С. Кара-кыс	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	313
Х. Бичии-кыс	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	313
М. Самбушка	«Кызыл-тук»	Каа-Хем	312
Б. Бичe-кыс	«Х Улуг хурал»	Улуг-Хем	311
К. Березина	«Коммунизмче орук»	Каа-Хем	311
Н. Тенникова	«Искра»	Бии-Хем	309
Ш. Калбан-кыс	«Чодураа»	Улуг-Хем	300
Б. Шактар-оол	«Х Улуг хурал»	Улуг-Хем	297
М. Дартан	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	296
Л. Ямаа	«Ак-Эрик»	Тес-Хем	296
А. Хуурак	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	295
М. Таманай	«Кызыл-тук»	Каа-Хем	295
Б. Монгуш	«Октябрь 30 чылы»	Чөөн-Хемчик	295
Е. Иванова	«Коммунизмче орук»	Каа-Хем	294
Л. Баранова	«Коммунизмче орук»	Каа-Хем	290
С. Бадра	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг	Чөөн-Хемчик	290
К. Долгар	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	288
С. Чылбак	СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг	Чөөн-Хемчик	285
К. Кертин	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	284
Л. Кыргыс	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	280
Е. Оюн	«Чодураа»	Улуг-Хем	281
М. Монгуш	«Октябрь 30 чылы»	Чөөн-Хемчик	281
С. Борбак-Кара	«Октябрь 30 чылы»	Чөөн-Хемчик	279
С. Байкара	«Х Улуг хурал»	Улуг-Хем	278
Г. Ложкина	Ленин аттыг	Каа-Хем	276
Т. Куулар	«Большевик»	Каа-Хем	276
М. Бадан	«Лениничи орук»	Каа-Хем	276
Н. Лифанова	«Коммунизмче орук»	Каа-Хем	276
Ш. Кара-кыс	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	275
Д. Долума	«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	270
Е. Түлүш	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	267

Чурттуң үлетпүрү 1963 чылдың бирги кварталында

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш демисешпишаан, үлетпүрүнүң ажылдакчылары 1963 чылдың бирги кварталының планын күүседирин чедиишкинниг дооскан. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Төп Статистика эргелелиниң дыңнадыында ол дугайын чугаалап турар.

ҮЛЕТПҮР ПРОДУКЦИЯЗЫ БҮДҮРҮП ҮНДҮРЕРИНИҢ КВАРТАЛ ПЛАНЫ 103 ХУУГА КҮҮСЕТТИНГЕН.

ЭРТКЕН ЧЫЛДЫҢ ОЛ ҮЕЗИ-БИЛЕ ДЕҢНЗЗРГЕ, ҮЛЕТПҮР БҮДҮРҮЛГЕЗИНИҢ ХЕМЧЗЗЛИ 8,2 ХУУГА ӨСКЕН.

Ынчаарга химия үлетпүрүнүң продукциязы 17 хууга өскен, оон иштинде синтетиктиг чуктар болгаш пластиктиг массалар—23 хууга, кара болгаш өңнүг металлургия—9 хууга, одалга болгаш энергетика үлетпүрү—9 хууга, машина тудуу болгаш металл болбаазырадылгазы—13 хууга, оон иштинде кедээ ажылагый машиналарыныы — 19 хууга, тудуг материалдарының үлетпүрү—7 хууга, ыяш, саазын кылыр болгаш ыяш болбаазырадыр үлетпүр—5 хууга, чиик үлетпүр болгаш культура-амыдыралга хереглээр үүлдер кылыр үлетпүр—3 хууга, аъш-чем үлетпүрү—6 хууга, оон иштинде балык тудары 11 хууга өскен.

НИИТИ ПРОДУКЦИЯ БОЛГАШ КЫЛЫГЛАРНЫҢ ЭҢ ЧУГУЛА ХЕВИРЛЕРИНИҢ ХӨЙ НУРУУЗУН БҮДҮРЕРИНИҢ КВАРТАЛ ПЛАНЫН БҮГҮ-ЛЕ ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАР КҮҮСЕТКЕН.

Бирги кварталда үлетпүр продукциязының эң чугула хевирлерин бүдүргениниң дугайында саннарны ТСЭ-ниң дыңнадыында чижек кылдыр киирген. Ылаңгыя шойну 14,1 миллион тоннаны, каңны—19,5 миллион тоннаны эзилдирген, прокатты — 15,5 миллион тоннаны, каң хоолайларны — 305 миллион метрии үндүрген, демир рудазын—32,7 миллион тоннаны, нефтини—48,6 миллион тоннаны, газты—23,7 миллиард кубометрни, хөмүрү—131 миллион тоннаны казып тыпкан, электроэнергияны—95,9 миллиард киловатт-шакты ажылдап үндүрген, минералдыг чемишчидилгелерни—4,6 миллион тоннаны бүдүрген, демир кезер станоктарны—44,5 муң кезекти, автомобильдерни—147 муң кезекти, тракторларны — 78,7 муң кезекти, тараа ажаап алыр комбайннарны—20,9 муң кезекти, кукуруза ажаап алыр комбайннарны—7,3 муң кезекти, хевең ажаап алыр комбайннарны—1,7 муң кезекти, экскаваторларны — 4,4 муң кезекти белеткеп үндүрген, цементини—14,9 миллион тоннаны ажылдап үндүрген, хевең-саазындан кылыр пестерни—1,3 миллиард дөрбелчин метрни, дүктен кылыр пестерни—119 миллион дөрбелчин метрни, хендирден кылыр пестерни—129 миллион дөрбелчин метрни, торгу пестерни—200 миллион дөрбелчин метрни, хем идиктерни — 116 миллион эжешти, даараныла кылыгларын — 2,5 миллиард рубльге белеткеп үндүрген, радиоприёмниктерни болгаш радиоларны—1030 муң кезекти, телевизорларны—565 муң кезекти, соодукчуларны—221 муң кезекти үндүрген, эътти (чиг-эттиң күрүне курлавырларындан) 868 муң тоннаны, мал саржаан (чиг-эттиң күрүне курлавырларындан) 92,6 муң тоннаны, чалаң суттен кылган продукцияны сүт кылдыр шилчидерге—2,1 миллион тоннаны бүдүрген.

Эрткен чылга бодаарга бүдүрүушкүн өзүп турар болза-даа шой болгаш каң эзилдириниң, эптей салыр демир-бетон, типография саазыны, культура-амыдыралга хереглеттинер элээн хөй бараанларны бүдүрериниң планы чедир күүсеттинмээн деп, ТСЭ-ниң дыңнадыында демдеглеп турар.

ЭРТКЕН ЧЫЛДЫҢ БИРГИ КВАРТАЛЫНГА ДЕҢНЗЗРГЕ, ҮЛЕТПҮРГЕ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БҮДҮРҮКЧҮЛҮҮ 5,4 ХУУГА ӨСКЕН, ТОДАРГАЙЛААРГА КВАРТАЛ ПЛАНЫНДА БАШ ҮДУР КӨРДҮНГЕНИНДЕН ХӨЙ БОЛУП ТУРАР. Ынчалза-даа хөй-хөй бүдүрүлгелер продукция бүдүрериниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң болгаш бот-үнени чиигедириниң планын күүсетпээннер.

(СЭТА).

Дуржулга станциязының Хадың-Аксы сүт-бараан фермазының мурнакчы саанчызы Сат Үнүш аңаа быжыглаан 35 инектериниң бирээзинден-ле бирги кварталда 430 кг сүттү сагган.

Чурукта: Сат Үнүш.

Фотозу В. ЛУТКОВТУУ.

МАЙ МУРНУНУҢ ШАЛЫПЧЫ ЭЭЛЧЭЭ КАЛБАРЫП ТУРАР

КОММУНИСТИГ КҮШ-АЖЫЛ БРИГАДАЗЫНДА

Республика типографиязынга ным кирген болдур, ооң караанга, мында быжыг найыралдыг коллектив ажылдап турар-дыр деп чүве дораан-на кескy. Ажылдаар черлер арыг-шевер, таарымчалыы-биле тургустунган. Ылангыя Андрей Петрович Жаровка удурткан парлаар цехке кирерге онза: ханаларын чугайлаан, эки чырыткан делгем өрээлдерде ажылдаар черлер хостуг, бичии-даа хир-чам көзүлбес. Ында хол-биле кылыр ажылдарны станоктар долузу-биле солаан. Ол цехте Александр Ткачев, Мария Сорокина, Галина Есаулова болгаш бүдүрүлгениң ооң-даа өске мурнаичы ажылчыннары ажылдап турарлар.

Алган хүлээлгелерни күүседириниң талазы-биле кандыг хемчеглерни чорудуп турарын, база хүннүң ажыл шактарын канчаар организастап турарын Мария Сорокинадан сонуургап айтырдым:

— Ажыл шагының мурнунда 15 минута эрте чедип келгеш, бүгү-ле белеткел ажылдарын кылып төндүргеш, ажылдың шактарын долузу-биле чүгле продукция бүдүреринге чарыгдап турар бис. Ынчаалдыр ажылдаанывыстың түңнелинде бистиң үндүрер продукциявыстың хемчээли улгаткан. Бис чүгле продукцияның хемчээлинге кызыгаарлаттынмайн, ооң шынарынче база улуг кичээнгейни салып турар бис. Ооң түңнелинде ай санында планывысты ажыр күүседип, кончуг эки шынарлыг продукцияны үндүрерин чедип ап турар бис—деп чугаалады.

Дүштеки чапсар үезинде ажылчыннар-биле чугаалажыр бодааш маныаар деп шиитпирледим.

Чапсарда ажылчыннарның колдуу-ла чыглып келдилер. Аңаа парлаар цехтың чедиишкининериң дугайында чугаалашпышаан, аныяк парлакчыларга сүмелиг үүлдерни чугаалаштылар. Аңаа комплексилиг бригаданың бригадири Виктор Плотников мынча деп чугаалады:—Мээң бригадамда алды кижи ажылдап турар. Олар шупту ажылга кызымаккай, бергелерге торулбас кижилер. Ынчалза-даа чагыгларны ей-шаанда бедик шынарлыы-биле күүседирде бот-боттарынга дузалажыры негеттинер. Бригада ай санында планын ажыр күүседип, тергиин эки шынарлыг продукцияны—ном-дептерни үндүрүп турар.

Бистиң бригадавыс ай санында «Дээре парлакчы» деп тукчугашты чаалап ап келген. Ам бригаданың кежигүннери тергиин шынарлыг продукция бүдурериниң мастери деп атты чаалап алыр дээш шудургу ажылдап турарлар — деп чугаазын төндүрдү.

Ол цехте № 3 он бир чыл школазының школачылары үш чыл иштинде практика эрттирип турарлар. Олар чоокта чаа квалификация комиссиязының экзаменнерин чедиишкинниг дужаганнар. Күрүне экзаменнерин дужаагаш, бышкан билиглерниң аттестадын холга алгаш, оларның хөй кезии типографияга кээп ажылдаарлар.

Ол болган беседага бригаданың аныяк кежигүнү Володя Черновтуң дугайында база чугаалаштылар: Амдыызында ооң стажы ийи-ле чыл. Ол типографияга Совет Армияга албан эрттиргениниң сөвлүнде чедип келген. Бәштай ол аныяк оолга бергелер таваржып турган. Ынчалза-даа ол бодунуң чаңчыккан дайынчы шудургу чоруу-биле ол бергелерни кыска хуусааның иштинде тиилеп, эртип шыдаан. Дузалакчылап ажылдап турзадаа, ол ам дуржулгалыг мастерлерни солуп шыдаар болу берген.

Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы — парлаар цехтың үлегери-биле ажылдап турган, бистиң типографиявыс коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези деп бедик атты чаалап алыр дээрзинге бүзүрел бар.

В. РЕЗАЕВ,
типография ажылчыны.

Хову-Аксының транспортчуларында

«Тывакобальт» тудуг» эргелениң эргезинде турар бүгү тудугларга хамааржыр чүктерни ей-шаанда сөөртүп чедирери ында транспортчуларның хүлээлгези. Бирги кварталда чүк сөөртүлгезиниң планын Хову-Аксының АТК-зы тонна-даа, тонна-километр-даа талазы-биле чедиишкиниг күүсеткен. Автопарктың бүдүрүкчүлүг ажыглаарының коэффициентизи бедээн: январьда 42, февральда—48, а мартта—52 болган. Ол дээрге септелгеде ажылдап турар ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның ажылының көргүзүү-дүр. Ылаңгыя слесарьлар К. Бадыжык, Д. Оюн, улуг механик П. Лысков, септелге хөрээниң механиги М. Медведев олар күжениишкинниг ажылдаан.

Байырлал мурнунуң калбарган чарыжының мурнуку одуруунда Г. Лазарев, П. Литецкий, В. Ющенко, А. Исайкин, Г. Киселев болгаш өскедаа чолаачылар чоруп турар.

А. КОВАЛЕВСКИЙ.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Бүгү улустуң социалистиг чарыжын улам калбартыңар! Чеди чыл планының бешки чылының планын хуусаа бетинде күүседиилиңер!

(Май 1-ге СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

КВАРТАЛ ПЛАНЫНЫҢ КҮҮСЕЛДЕЗИ ЧҮНҮ КӨРГҮСКЕНИЛ?

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү

Кызылдың бүдүрүлгелеринде май мурнунуң күш-ажылчы өөлчөөнде чедиишкиннер дугайында медээлер хүн бүрү көвүдеп турар. Май мурнунуң күш-ажылчы өөлчөөниң бирги айы—мартта күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш хоорайның үлетпүр бүдүрүлге черлериниң ажылының түңнелин үндүрген. Март айда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле план 115.4 хуу күүсеттинген. Февраль айда 108 хуу күүсеттинген турган. Ол болза үлетпүрүн ажылчын бүрүзү март айда пландан ажыр 63 рубльдиң продукциязын ажылдап кылганы ол-дур, а бирги кварталда ажылчын бүрүзү 121 рубльдиң продукциязын пландан ажыр бүдүрүп үндүрген. Ниитизи-биле, хоорайның бүдүрүлгелери 430 муң рубльдин продукциязын пландан ажыр бүдүрүп үндүрген.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедик көргүзүглерин май мурнунуң өөлчөөниң бирги одуругларында чоруп турар коллективтер чедип алганнар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин март айда электростанцияның коллективи 135 хуу, полиграфчылар 118 хуу, Кызыл-Хавактың шахтёрлары 120 хуу күүсеткеннер. Ол коллективтерде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээни-биле чергелештир ажыл төлевириниң фондузунда база камналга бар бооп турар. Ол камналга шахтёрларда — 8 энергетиктерде — 4 хуу болган.

Ынчалза-даа хоорайның чамдык бүдүрүлгелеринде ажылдың бүдүрүкчүлүү бедизе-даа ажыл төлевириниң фондузу ажыр чарыгдаттынып турар. Чижээ, Улуг-Хемниң ыяш-үлетпүр ажыл-агый чери ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 105 хуу күүсеткеш, ажыл төлевириниң фондузун 110 хуу ажыр чарыгдаан, дээрбеде күш-ажылдын бүдүрүкчүлүү март айда 108 хуу турда, ажыл төлевириниң фондузу 148 хуу ажыр чарыгдаттынган. Шак ындыг таварылгалар туйбу заводунда, хлеб заводунда база бар. Мындыг улуг чарыгдалдарны мурнакчы коллективтер дуглап турар деп чүве билдингир.

Күрүненің өнчү-хөрөнгизин чарыгдаарынга харыысалга чок чоруктуң фактылары партия-күрүне контролюнуң органнарынын болгаш бүдүрүлгеде оларга дузалаар бөлүктерниң кичээнгейин хаара тыртган турар ужурлуг.

А. ЛЕПЁШКИН.

Мурнакчы коллектив

Респотребсоюзтуң автотранспорт конторазының коллективи 1963 чылдың бирги кварталының планын бүгү көргүзүглер талазы-биле ажыр күүсеткен. Ооң иштинде тонна талазы-биле онаалда — 133 хуу, тонна-километр талазы-биле — 117 хуу күүсеттинген.

Автопарктың техника талазы-биле беленииң коэффициентизи планда көрдүнген 0,75-тиң орнунга 0,85 болуп турар, автопарктың ажылгалы 65 хуунуң орнунга 75 хуу четкен. Квартал дургузунда 16 муң литр кывар чүүл камнап алдынган.

Республика кооперациязының транспортчулары бирги кварталдың түңнелин үндүрүп көргеш, типография коллективиниң эгелекчи саналын бир үн-биле детки вишаан, май мурнунуң чарыжына киржир деп шиитпирлээш, бедиткен тодаргай хүлээлгелерни боттарынга алганнар. Ында айтып турары болза, дөрт айларның бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир болгаш май 1-ге чедир дөрт айларның планындан ажыр 5 муң тонна чүктү нөмей сөөртүр база 10 муң тонна-километрни ажылдап кылыр. Автопарктың беленииң коэффициентизин амдаа 3 хуу, автомашиналарның ажыглалын 2 хуу бедидер. Май 1-ниң байырлалынга белек кылдыр 17 муң литр кывар чүүлү камнап алыр, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн пландан ажыр 10 хуу бедидер болгаш чүк сөөртүлгезиниң бот-үнезин 3 хуу чиигедир.

Л. АЛЕКСАНДРОВ.

Бирээзинде күүсеттинген, а өскезинде...

1963 чылдың бирги кварталында Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйы бедик көргүзүглерни чедип ап, ниити продукция бүдүрер талазы-биле планын 111 хуу күүсеткен, азы пландан ажыр 54700 рубль түңнүг продукцияны бүдүрген.

Сыстыг-Хем, Сизим, Сорулуг-Шиви пунктуларның ажылчыннары ыяш белеткээриниң планын 124 хуу күүседип, 46100 кубометр ыяшты тайгадан үндүр сөөртүп белеткээн. Чүгле Сыстыг-Хемниң ыяш белеткээр пунктузу 9 муң кубометр ыяшты салдадыырына белеткеп, пландан ажыр 2 муң кубометр ыяшты белеткээн. Эштер Доржинак, Туганчи Май-оол, Непотач оларның бригадалары алган социалистиг хүлээлгелерин ай санында ажыр күүседип турар. Чолаачы Калягин план өзугаар 530 кубометр тудугта хереглээр узун чудуктарны үндүр сөөртүп турган, 1115 кубометрни үндүр сөөртүп, планын 216 хуу күүсеткен.

Ынчалзажок, Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының участоктары дең-деский эвес ажылдаан. Сизимниң ыяш белеткээр пунктузу арыгдан ыяш үндүр сөөртүрүнүң талазы-биле квартал планынга 200 кубометр ыяшты өөрү белеткевзээн. Эт-хөрекселдер кылыр цех багай ажылдап, планын 70 хуу күүседип, 24 муң рубльдин эт-хөрекселин кылбаан. Аңаа хырба, дозу, шуугай материалдарның четпези база салдарлыг болган. Ам ол материалдарны цех алган, ооң коллективи эт-хөрекселдер бүдүрерин дүргедедип эгелээн. Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының коллективи ыяш белеткелиниң болгаш салдадылгазының чайгы сезонунга эки белеткелдиг ужуражыр дээш ам-даа хөй ажылдарны кылыр ужурлуг.

Тайгаларга ыяш белеткеп, ону суг оруу-биле салдадып бадырарынга, оларны Кызылдың ыяш заводунга дүрген сайгарарынга бүгү-ле коллективтернин демнег күш-ажылчы күжениишкиннери негеттинип турар.

С. КОКОРИН,
Ыяш ажыл-агый эргелелиниң кол инженери.

КОЛХОЗЧУ ТУДУГЖУНУҢ ЗВЕНОЗУ

Т. Ш. Магажык бичиизинден тура-ла чазанырынга ынак чораан. Ооң ачазы база шевер чазаныкчы. Ачазы чазанып ажылдай бээрге, Магажык ооң чанындан ыравас, бир-ле чүвени топтап көргеш, сонуургап айтырган турар. Кырган чазаныкчы оглунуң чазанылгага чүткүлдүг чоруун үнелеп, ооң сонуургаар айтырыгларын бөдүүн билдингири-биле тайылбырлаан.

Шынап-ла Магажык, адазының бодалы дег, аная эвес, хол-биле ооң кылбас чүвези чок, кончуг шевер чазаныкчы болган.

Тюлюш Шарапович колхоз тургустунары билек тудугга ажылдай берген. Өвүр районнуң Чаа-Суурда уруглар, албан черлериниң бажыңнарындан эгелээш, садыг, клуб, эмнелге черлериниң бажыңнарынга чедир ооң киришпээн тудуу барык чок. Ам ол «Торгалыг» колхозтуң Чаа-Суурда тудуг звенозунуң удуртукчузу.

Эрткен чылын ол тудугжу звено дөрт бот-оруулга-чарылгалыг бригадаларның төптеринге клубтарны, чунар бажыңнарны, Чаа-Суур чанында электрисаалдалыг инек фермазынга улуг кажааны болгаш саанчыларга чурттарга бажыңнарын туткан. Звенода Ч. Кызыл-оол, Т. Тас-оол, Т. Чүльдум-оол, А. Архимед олар эң мурнакчы ажылдап турар. Ол мурнакчы звенонуң удуртукчузу Т. Магажыктың чуруун республиканың «Хүндүлел самбырызында» киирген.

Мурнакчы звено бирги кварталда тудугга хереглээр бирээзининне узуну 6 метр 5107 чудуктарны машина оруунга кезип белеткеп, келир чылдың одалгазынга 150 кубометр ыяшты белеткээн.

Т. Ш. Магажык чүгле мурнакчы тудугжу эвес, идепкейлиг хөй-ниитичи. Ол Чаа-Суур 8 чыл школазында төрелдер комитединиң даргазы хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседип, ада-нелериниң болгаш башкыларның хүндүлелин чедип алган.

ЧУРУКТА: Т. Ш. Магажык.

Сөзү болгаш фотозу
С. БАЛЧЫРНЫЫ.

Биске бижип турары

ХҮНДЕ 90 КУБОМЕТР ЫЯШ

Сорулуг-Шиви — Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый чериниң бир бүдүрүлге салбыры. Ында Саая Очур, Николай Акатев, Николай Акулов оларга баштаткан бригадалар ыяш белеткелинде ажылдап турар.

Май мурнунуң чарыжына киришкеш шудургу ажылдавышаан, бригада бүрүзү хүнде 30 кубометр ыяшты белеткеп турар. Ыяш белеткелчилери Леонид Соболев, Семён Казыр, Барый Севек, А. Кобылин, М. Ак-оол, Л. Далай-оол олар чарыштың мурнакчылары болуп турарлар.

Бригадалар Май 1-ге чедир үш муң кубометр ыяшты белеткээр диген сөзүнге өө болур дээш ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип, темпизин дүргедеткен.

К. АРАКЧАА.
Таңды район, Черби суур.

* * *

ОН ДӨРТ МУҢ ТУУЙБУ

Шагаан-Арыг үлетпүр комбинадының туйбу бүдүрүлгезинде 15 кижи составтыг бригада ажылдап турар. Байырлал мурнунуң күш-ажылчы өөлчөөнге турушкаш, ажылчыннар сарайны эрги туйбу болгаш бок артынчыларындан арыглап, чайгы сезонга белеткел ажылдарын чорудуп турар. Ооң-биле чергелештир он дөрт муң туйбуну өртедип белеткээн.

Туйбу бүдүрер сарайда ажылчыннарның чарыжында Хуурак Билчиймаа болгаш ооң эштери Донгак Сендижеп, Вера Григорьева эки көргүзүглерни чедип ап турар.

Хуурак Билчиймаа бодунуң өг-бүлезиниң өөзи Хуурак-биле кады туйбу бүдүрүлгезинге он бир чыл дургузунда ажылдап келген. Ынчангаш олар бо ажылга мергежилдиг, кадржаан ажылчыннар апарган. Аксеткилдиг, эки ажылы дээш олар чаңгыс эвес удаа шаннал, макталды алган.

Ам-даа улам эки ажылдаар, эки шынарлыг, хөй туйбуну чоннуң хереглелинге бөөр деп дуржулгалыг ажылчыннарның чүткүлү ындыг.

К. ЯҢМАА.
Улуг-Хем район.

Шилиндектерниң бирээзи

Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызының ажыл-хөрөө

ЧАСТЫҢ БАШТАЙГЫ АЙЫ март сөөлүүрөп орган. Чавыс дагларның мөөс чарыктары карааргылай берген, а ховуларның карак четпес делгемнери кылын хардан чоорту хосталып эгелээн. Ынчалзадаа Саянның кырында ам-даа кыш хевээр.

Семён Понамарёв ынчан Абакандан чүк сөөртүп алган, Кызылче ээп кел чораан. Сөөрткен чүгүн хайгаарап көөрү-биле ол ында хаяа доктаай каап, ооң машиназынга катап олурупкаш, биче душ четпейн чорда, Кызылга ыяавыла чедер дээш чоруп орган. Дыка ырадыр үнүп-үнүп хаяа көрүп көөрге, демги чап чаа эрткен оруу бо дужаажы берген чыдар, кадыр-берт ээр черлерни эрткеш, каракка барык шээжи болу берген оруктап кезек халдып орда, часкы хүннүң баштайгы херелдери сүүрештерниң баштарынга дээй берген. Ооң соондан келген таксилер болгаш өске-даа чиик машиналар сигналын этси каапкаш, мени чедип шыдаар сен бе дээзиг, ыжын бургурадыр ыңай болуп, а мурнундан келгеннери чаны-биле сыгыра каапкаш, эртип-ле турганнар. Каржып эрткеннериң аразында таныыры чолаачылар хөй болган. Ол хүн артында-ла суббота.

Бодунуң планнап алганын ёзугаар биче дүш ажа дужүп чорда Кызылга кирип келген. Эккелген бараанын садыг баазазынга дужаагаш, машиназын гаражка тургузуп каары-биле чорупкан. Гаражка чеде бөөрге база оруктан чаа келген кезек чолаачылар машиналарының ол-бо кезектерин сеттөөн, үзөөн; слесарьлар демир-дес туткулап алган бир өрөөлден бир өрөөлче уурук-суурук үнүп-кирип чоруп турганнар. Семён Григорьевич оларның-биле мендилешкеш, ында ажыл-ишти кезек хайгаарап базып турган, машиназының кол-кол кезектерин хынап көрүп, моторнуң довураан кылайты чодуп эгелээн. Канчангаш-ла хаяа көрү бөөрге гараж эргелекчизи бирле чүвени дилгзинген дег ыңайбөөр топтап көрген, чолаачылардан айтырган чораан. Семён Григорьевичини ол көрүп каап, дүрген кылаштап кээп, ооң додуга берген холун дыңзыг тудуп мендилешкеш:

— Семён Григорьевич, сени мендаа дилеп шаг болдум, чедип келгениң кончуг эки болду. Ийи хонгаш коллективтиң ниити хуралы болур дугайында сеңээ дамчыдарын начальник меңээ дазскан чүве, ынчалза-даа халас үе эрттирбези-биле ол арызында районнарның бирээзинче хаккаш келзе ажырбас боор—дээш, хүлүмзүрүй аарак улуг хаалгаже шиглеп базыпкан.

Бажыңынга чаныр келгеш, чылыктыр чемненип алгаш, кезек солун номчуп олурда, Людазы биле Аллазы школадан чедип келгеннер. Эжикке кирип ора адазын көрүп кааш, халыыпышаан кээп ооң мойнундан куспактаны каапкаш, Аллазы харындаа өрөөниниң чаңгыс бут кырынга дескине каап, ынчаар чассыпчассып, ооң хичээлге кымның ада-иези кээп олурушканын, чүнү чугаалаанын, кандыг демдек алганын чугаалаар дээш бирдө бирээзин үзе кирип, кыдыраалтарын көргүзүп, алазын чай алындырбайн-на турганнар. Семён Григорьевич ырак орукка эки чораанын кадайынга болгаш уругларынга чугаалап, уруглары ның эки өөренип турганынга сеткил ханып хөөреп орган...

ШАГААН-АРЫГ ХООРАЙЖЕ бараан чедирип чораан кээрге, хурал эгелээр чоокшулаан турган. Бирги чүк АТК-зының бүгү ажылчыннары клубту долдур олурупкан. Чамдык чолаачылар азыгда бөлүглежип турупкан изиг-изиг хөөрешкен, маргышкан турганнар. С. Г. Понамарев оларның чаны-биле эрте дүжүп чорда, чолаачы И. Кайнов ооң шенээнден тырта каапкаш:

— Че, Семён, сен кандыг хүлээлге алыр бодап тур сен?—деп айтырган. Хуралга кандыг айтырыг чугаалажыр деп турарын дем чаа, бир чолаачыдан баш удур дыңнаан болгаш, эжиниң айтырыын немелде тайылбыр чокка-ла даап билипкен.

— Силер кандыгны алыр болдур силер, мен база-ла силериң-биле дөмей мен—деп, ол чоргаар харыылаан. Өөрү ооң эктинче часкагылааш: шынап-ла сен хүлээлге албас болзунза, ам кым алыр боор, але Семен — деп, ону улам дидимнендирип, хөй-аът киирип турганнар. Ол аразында комсомол организациязының секретары ында турган кижилерни хуралче чалай берген.

— АТК-ның инженер-техниктиг ажылдакчылары, чолаачылары, септекчилери шупту чыглып келген төлээде хуралды ажыдарын чөпшээреп көрүнер, эштер —деп, партия организациязының секретары чарлапкан. Баштай АТК-ның начальниги Иннокентий Сергеевич Зандеев сөс алгаш:

— Эштер!.. Чеди чыл планын кыска хуусаада күүседир дээш бүдүрүлгелериниң дыка хөй мурнакчылары боттарынга бедиткен хүлээлгелерни ап эгелээн. Бистиң АТК-да эвээш эвес мурнакчылар бар болгай. Бо хуралга олар база бедиткен хүлээлгелерни алыр боор деп идегээр мен—дээш, ол олурганнарны кезек эргилдир көргүлээш, сандайга барып олуруп алган. Ооң соонда партия организациязының секретары эш П. Чернов бодунуң чугаазынга ажыл-агыйының бөгүнгү байдалынга доктаавышаан, кижи бүрүзүн чаа ажыл-хөрөкче кыйырган.

Чолаачылар, септекчилер, инженер-техниктиг ажылдакчылар допчудопчу саналдарын бергилеп, бот-хүлээлгелерни ап турган. Оларның аразында чолаачылар, эштер Зюзин, Дроздов дээш өскелер-даа бар. С. Понамарев ынчан чеди чыл онаалдазын беш чылда күүседир деп бедик хүлээлгени алган. Мурнакчы чолаачының үнелиг чугаазын олурушканнар динмиттиг адыш часкаашкыныбиле хүлээп алганнар.

Хуралдан үнүп келгеш, кезек чолаачылар төгериктей турупкаш таакпылавышаан, ол хуралдың дугайын аразында чугаалажып турганнар. Чамдык, шала боттарынга бүзүрел чок кижилер Понамаревче көргеш:

— Эмин эртир менээргенипкен-не болдуң бе, Семён. Чеди чыл планы деп чүвени бодаарыңга-ла амыр ышкаш сагындырар, а хөрөк кырында база бир бергениң бирээзи болдур ийин мон—дигилеп каап, чүү дээр эвес дээш шенээн чүве дег, чиге көрүп каап турганнар.

— Ынча дээрге кайын боор, эштер. Шын эвес чүве чугаалап турардыр силер. Ындыг хүлээлгелерни бис, харын-даа кижи бүрүзү алган болза, улам эки турган ийик—дээш, демгилерни чолаачы И. Бурлыкин үзе кире берген.

Семён Григорьевич кезек өөрү-биле ол-ла хуралдың дугайын аразында ыыткыр чугаалашпышаан, автобус доктаар черже чоруп олурарга, оларның соондан таныыры үн кый дей берген. Хая көрүп кээрге партия организациязының секретары Павел Власович бо чоруп орган. Ооң алган хүлээлгезинге чамдык чолаачыларның чигзинин турарын секретарыга чугаалааргa ол:

— Чеди чыл онаалдазын кыска хуусаада күүседир дээн сээн эгелекчи саналың кончуг шын-дыр. Кижи бүрүзү ийи дапкыр күжениишкин-биле ажылдап, мурнунда салган сорулгазын чедип алыр дээш кызымак чүткүүр болза, кандыг-даа бергелерни ыяавыла тиилээр. Бодап көр даан, Семён Григорьевич, сен коммунист кижи болгай сен. Коммунистер ажылхеректи баштаар, өске эш-өөрну ол чаагай хөрөкче кыйырар болгай. Сээн берген сөзүң быжыг болур ужурлуг диген. Секретарының ол сөстери ону өөртүп, харын улам сорук киирипкен.

Даартазында ол кончуг эртежик гаражка чедип келгеш, машиназын чодуп, үс кудуп ап, моторун, тормозун, чырыын ыяк хынап алгаш, ооң диспетчерскаяга путёвказын демдеглеп алгаш, чүк чүдүргеш база Абаканче хапкан.

Мурнакчы чолаачы С. Пономарев машиназын камнаг әдилеп, сөөртүлге планын ай санында ыракта ажыр күүседип чоруп-ла турган. Кандыгдаа берге оруктарга чоруп чораан, бир эвес кандыг-бир чолаачы машиназын үреп алганын көрүп кааңда, Семён Григорьевич аная дузалажып, машиназын кылчып бээр.

МУРНАКЧЫ ЧОЛААЧЫ Семён Понамарев ол ажылга 25 чыл иштинде ажылдаан. Ынчангаш ооң ажылының дуржулгазы шынаплa ёзулуг байлак. Семён Григорьевич бодунуң ол байлак дуржулгазын өске өөрүнге күзелдин-биле дамчыдып берип келген. Бир катап АТК-ның бот-тывынгыр уран чүүл бөлүүмүнүң киржикчилери Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунга концерт көргүзүп бээри-биле чоруур дей берген. Колхоз баштаар чери эш Понамаревтуң дуржулгазын артельдиң чолаачыларынга тарадып, сонуургадыры-биле ону база чалаан болган. Колхозка чедип келгеш, ол билдингир, тодазы-биле бодунуң ажылының дуржулгазын мынчлар чугаалап эгелээн.

— Мен база-ла силер бүгүде ышкаш бөдүүн чолаачы-ла болгай мен. Хөй-хөй эштер менден сен чүнүң ачызы-биле ындыг бедик көргүзүглерни чедип ап турар сен, чок болза АТК-ның удуртукчулары сеңээ чиик даалга берип турар боор-даа дигилээр-дир. Херек ындыг эвес. Чедиишкиннерниң чажыды ол болза, хүлээнген ажылынга кижиниң ынаанда, салган сорулгазын чедип алыр дээш кызымак ажылдаарында болур. Чүгле бодунга ажыктыг ажылдарже чүткүүр, деңзизи аар, сөөртүргге хөлезизи улуг чүк сөөртүксээр чолаачылар бистиң аравыста ам-даа бар-ла болгай. Бистиң бо ужуражылгавыска мен ажыы-биле чугаалаар ужурлуг мен. Чолаачы кижи бир эвес ажык сүргеш, әдилеп турар машиназын үзеп чаарын-даа уттупкаш, ону кам-хайыра чок әдилээш туруп бээр болза, чедиишкинниг болур байтыгай машиназын үреп болур. Техникага ынак болуру, автомашинаны чөп ажыглаары—бүдүрүлге планын ажыр күүседириниң үндезини ол—деп сүмелээн.

Колхозтуң чолаачыларынга эш Понамарев машинаны канчаар ажаарын, кывар, чаар материалдарны кандыг арга-биле камнап алырын, дугуйларның әдилээр хуусаазын уздырын чедип алырын болгаш өскедаа айтырыгларны эң-не билдингири-биле тайылбырлап берген. Мурнакчы чолаачы С. Понамарев-биле шак ындыг ужуражылга кежээлери Кызылдың автоажыл-агыйларынга хөй катап болгулаан.

Хүлээлге алга-ла бир чыл эрткенде С. Понамарев баштаан, бүдүрүлгениң мурнакчылары 6 кижи ажылга бедик көргүзүглерни чедип ап, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киришкеш, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп атты чедип алган. Ынчан ооң дыка хөй таныштары болгаш чолаачы эштери аная чүректиң ханызындан чылыг сөстерин сөглеп, холун дыңзыды тудуп, байыр чедирип турганнар. Ай, квартал планнарын ыракта ажыр күүседип, өөрүн дыка мурнап турза-даа, сорулга ам-даа чедип алдынмаан төлөөде амгы чедиишкиннерге доктаап болбас деп чүвени Семён Григорьевич эки билип турган.

1961 ЧЫЛДЫҢ КҮЗҮНҮНДЕ Семён Понамарёв чеди чыл онаалдазын күүседир чоокшулаап келген турган. СЭКП-ниң XXII съездизи ажыттынарының мурнунда, съездиге алдар болдуруп, чеди чыл онаалдазын беш чартык чылын күүседипкеш, Төрээн чүртка рапорттаар дээш, билиин, күжүн харамнанмайн үйгу-чыдын чок ажылдап турган.

Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Семён Понамарёв шынаплa сөглээн сөзүнге өө болуп шыдаан. Чеди чыл онаалдазын 3 чыл 9 ай иштинде алдарлыы-биле күүседипкенин 1962 чылдың октябрь 1-де ол Төрээн чүртка рапорттаан. Мурнакчы чолаачының ол кайгамчык чедиишкинин, ооң үлегерлиг ажылижин автотранспортчуларның коллективи улуу-биле үнелеп турган. Семён Григорьевич, хүлээлге ап турар үеде ону мактаныкчы кижи деп турган эштери ам кээп байыр чедирип, ооң холун туткаш:

— Шалыпчыларның шалыпчызы ёзулуг маадыр бо-дур моң—дижип каап эртип турганнар.

Ол чүгле эрткен чылын безин 171 рубль өртектиг 9 аккумуляторну, 1373 рубльдиң 12 дугуюн, 2455 литр бензинни камнап алган. Ниитизи-биле 46254 километр орукту капитал септелге чокка эрткен. Семён Григорьевичиниң бригадазы чыл планын ноябрь 7-де доозар турган, сентябрь 1-де-ле күүседипкен.

Эш Понамарёв, эрткен күскy дужүт ажаан алышкынының үезинде база үлегерлиг ажылдаан. «ЗИС-150» маркалыг автомашинага ол ийи прицеп кожуп алган, 691 тонна тарааны шандан күрүне шыгжамырынга чедир сөөрткен. Бир эвес мурнакчы чолаачының көргүзүглерин прицеп чок ажылдап турган шак ындыг автомашина чолаачызының көргүзүү-биле деңзээр болза, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 250 хуу өскен-дир.

Чоокта чаа, апрельдиң 5-те, «Найырал» кинотеатрга көрүкчүлерниң Семён Григорьевич-биле ужуражылгазынга олурушкан бис. Ажылишке бедик көргүзүглерни чүнүң дузазы-биле чедип алганын, хүлээнген даалгазын күүседир дээш канчаар ажылдаанын көрүкчүлерге бирдеп бирээ чокка ол чугаалаан. Семён Григорьевич Понамарёв ышкаш бөдүүн кижилер боттарының күш-ажылы-биле бистиң чуртувусту улам бай-шыдалдыг болдуруп турар.

Шилиндектерниң бирээзи — коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Семён Понамарёв амгы бо хүннерде май мурнунуң социалистиг чарыында туржуп, улам шалыпчы ажылдап турар.

М. СУГЕ-МААДЫР,
А. СОДУНАМ.

Чурукта: чолаачы Семён Понамарёв автомашиназының техниктиг байдалын хынап тур.

Фото авторларны.

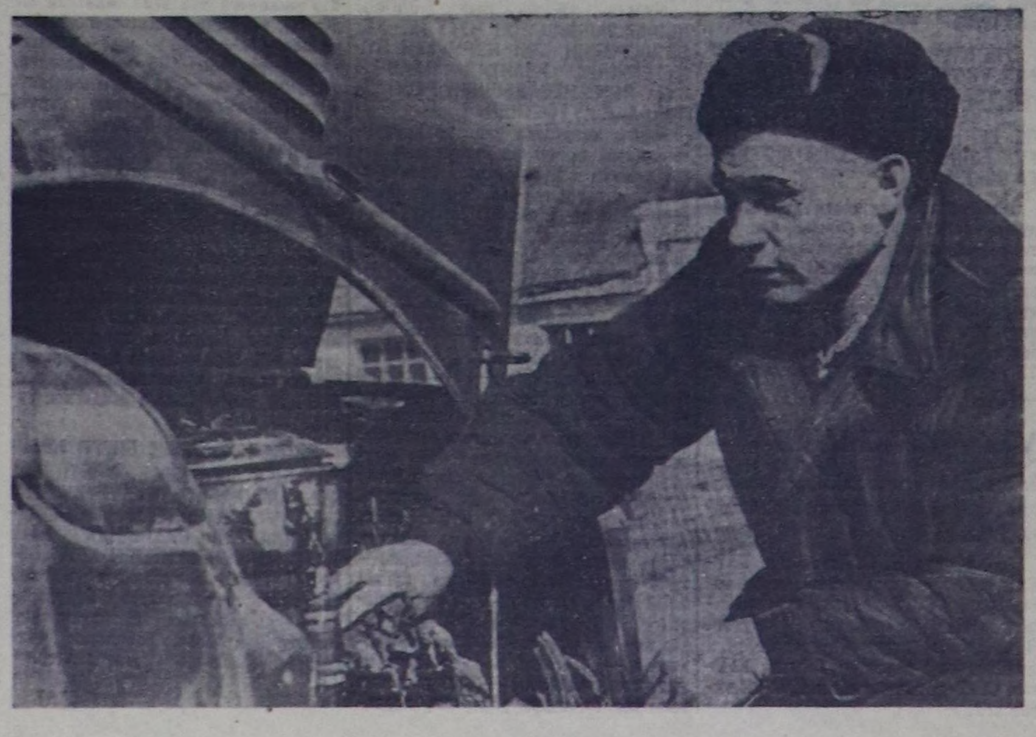

В. И. ЛЕНИННИҢ ТӨРУТТҮНГЕН ХҮНҮНДЕН БЭЭР 93 ЧЫЛ БОЛУРУНГА

ЛЕНИН УЛУГ ПАРТИЯНЫҢ ҮНДЕЗИЛЕКЧИЗИ

Ф. ПЕТРОВ.
Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры

1896 чылдан бээр СЭКП кежигүнү

Партия, совет улус болгаш бүгү кижи төрелгетен бистиң Ильичивистиң төрүттүнген хүнүн удавас демдеглээр. Мен Владимир Ильичини көөр, дыңнаар, ооң-биле кады ажылдаар аргалыг салгалдың кижизинге хамаарышканым-биле аас-кежиктиг болган мен, кажан Ленинниң тургускан партиязы: «Совет улустуң амгы салгалы коммунизм үезинге чурттаар!» деп байырлалдыы-биле чарлаан улуг чаагай хүннерге чедир чурттааным-биле аас-кежиктиг-дир мен. XXII съездиниң хүлээп алганы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ленинчи Программазындан ол сөстерни мен онза өөрүшкү-биле номчуп турар мен. Харын-на ажылчыннарның болгаш тараачыннарның марксисчи ол партиязы күш-ажылчы улусту коммунизмниң күзенчиг эчис сорулгазынга чедире бээр дээрзинге чайгылыш чок бүзүревишаан, Ленин бистиң партиявыстың эгезин канчаар кылып, ооң үндезинин канчаар салып, ону тургузуп турганын көрген кижи—менээ ол съездиниң ажылынга киржиг-аас-кежик база таварышкан.

Ам бо хүн, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 93 чыл оюнуң мурнуу чарыында, партияның тургузукчузу Ленинниң дугайын, ленинчи оруктап партияның бүзүрелдиг базымының дугайын кысказы-биле чугаалаксап тур мен.

I.

Карл Маркс биле Фридрих Энгельс төөгүнүң, кижи төрелгетенниң мурнакчы бодалының тургускан айтырыгларынга ханы харыыларны боттарының шылгарангай ажылдарынга берген. Марксизм-ленинизмниң өөредии эртемнің болгаш революстуг демиселдиң шылгарангай төлөөлекчилериниң демиселдериниң болгаш тыныышкыннарының дорт үргүлчүлели болуп тыптып келген. Марксизмниң өөредииниң дугайында Ленинниң бижээни болза: «Ол дээрге, немец философияның, англи политиктиг экономияның, француз социализмниң нүүрү-биле XIX чүс чыл кижи төрелгетенниң тургусканы ең-не эки үүлдериниң дүрүм ёзугаар салгалыдыр». (В. И. Ленин. Чог. т. 19, арын 3—4).

Маркс биле Энгельстиң өөредиинин шылгарангай уламчылакчызы — В. И. Ленин төөгүнүң чаа үе-чадазында—империализмниң болгаш пролетар революциязының үе-чадазында марксизмни улам хөгжүткеш, ону Россияга Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгезинге, а ооң соонда Кыдатка болгаш өскедаа элээн каш чурттарга улустуң тиилелгезинге чедирип келген күчүлүг күш кылдыр хуулдурган. Ниитилел төөгүзүнге, а ол ышкаш ниитилел дугайында бүгү эртемге ханы революстуг ниитилел эргилдези болган. Ынчалза-даа марксизм-ленинизмниң улуг идеялары дээш демиселдиң оруу бөдүүн эвес болгаш чиик эвес болган. Эрткен орук, кажан бистиң чуртувуска революсчу марксисчи шимчээшкининиң тыптып болгаш четчип өзүп турганы ол ыраккы хүннер сагышка чайгаар-да кирип кээр-дир.

Бир эвес XIX чүс чылдың бирги чартыында Россияга депшилгелиг бодалдың идеологтары революсчу-демократтар: Герцен, Белинский, Чернышевский, Добролюбов болгаш олардың талалакчылары турган болза, 19 вектиң ийиги чартыында олардың номнарынга И. М. Сеченовтуң, Д. И. Менделеевтиң, К. А. Тимирязевтиң, И. П. Павловтуң эртем ажылдары немежи берген, а удаваанда орус революсчуларының мировоззрениезин хөгжүдеринге кол рольду, ынчан ажылчыннарның болгаш интеллигенцияның иштинге калбаа-биле нептерей берген турган марксизм ээлеп апкан.

Улус чон царизм болгаш помещиктер-биле кезээде демисежип келген. Пугачевка баштаткан тараачыннар дайынындан болгаш массаларның тура халыышкыннарындан улус чон дворян революсчу-декабристерге, а ооң соонда революстуг демократтардан, социализм тургузарынга эртемниг үндезиннерни аңаа берген марксизм-ленинизмге чедип келген. В. И. Ленин революсчу демократтарны бедии-биле үнелеп чораан. В. И. Ленинниң «Герценнин турускаалы» деп үүлүнде Герценниң овурун төөгүлүг ачы-хавыяазының талазы-биле Белинский болгаш Чернышевский суглар-биле кады орус социал-демократтарның алдарлыг өгбелериниң аразынга кирер чогаалчы-революсчу кылдыр тодараткан.

Маркстың «Капиталы», Маркс болгаш Энгельстиң «Коммунистиг партияның манифези»-биле чергелештир бойдус эртемниериниң болгаш уран чогаалдың номнарын баштайгы марксисчи бөлүмнерге база чугаалажып көрүп, оларның утка-шынарының болгаш ужур-дузазының дугайында маргыжып турган. Материалистиг мировоззрение, ниитилелди болгаш бойдусту эртем ёзузу-биле билири шак ынчаар тыптып, тургустунуп турган.

Революстуг, партийжи мировоззрениезиниң шуут хевирлеттинин тургустунарынга арганы марксистерге Владимир Ильич Ленинниң номнары берген. Революсчу марксисчи партияның стратегиязын болгаш тактиказын эртем ёзугаар хандыр билириниң аргазын берген баштайгы номнарның бирээзи болза, В. И. Ленинниң 1894 чылда аңгы-аңгы үндүрүлгелерге үнген ному—«Улустуң өөнүктери» деп үүл база олар социал-демократтарга удур канчаар чаалажып турарыл?» деп ному болган. В. И. Ленин ол номга, үүгле ол чылдарда марксизмге удурланып турган реаксылыг народниктерге чылча согуушкунну берген эвес, харын самодержавиеге болгаш капитализмге удур демисешпишаан, пролетариаттың революстуг партиязының чоруур ужурлуг оруун база айыткан.

II.

Он тос чүс чылдың төнчүзүнде, чээрби чүс чылдың эгезинде, империализмниң тыптыышкынының болгаш хөгжүлдезинин үезинде делегейниң революстуг шимчээшкининиң төвү Россияже шилчип келген. Россия пролетариадының мурнунга революстуг марксисчи партияны тургузарының эргежок чугулазы туруп келген.

Ол партияның эгези 1895 чылда Петербургка организастаттынган «Ажылчын аңгыны хостаары дээш демиселдиң эвилели» болган деп В. И. Ленин демдеглээн. Ындыг эвилелдер өске хоорайларга (Москвага, Киевке, Екатеринославльге болгаш өскелергедаа) тургустунгулаан. Ол эвилелдериниң ужур-дузазы улуг болган: олар марксисчи идеяларны нептередип, ажылчыннарның, солдаттарның, сургуулдарның болгаш ядыы тараачыннарның ортузунга идепкейлиг пропаганданы чорудуп, революстуг бөлгүмнерни организастап турганнар. Ынчаарда-ла улам бурунгаарлаар херек, сырый каттышкан, эртем талазы-биле ажылдап кылдынган шынгыы стратегтиг болгаш быжыг тактикалыг революстуг марксисчи партия херек дээрзи хөй кижилерге билдингир турган. Орус чер Ленинни делегейге берген. Ол ындыг партияның үндезилекчизи болган. Харын ынчангаш ол, ёзулуг дайынчы партияны тургузар төлээде, ниити-россияның чаңгыс аай чажыт солуну херек деп чугаалаан.

1895 чылда-ла В. И. Ленин Петербургтуң Демиселдиң эвилелинин «Рабочее дело» солунунуң бирги номерин үндүреринге белеткээн турган. 1895 чылдың декабрьда В. И. Ленин болгаш эвилелдиң удуртукчу өзээ шупту туттуруп хоругдаттырган. Ынчалза-даа Владимир Ильич Демиселдиң эвилелинин хосталгада артып калган кежигүннери-биле кара бажындан харылзааны дораан-на тургузуп апкан.

Кара бажың ханазының иштинге турган безин улуг революсчу ажылчорудулганы канчап алгыдарын, партияның дугайын ол бодап турган. Ол социал-демократтыг партияның программазының төлевилелин болгаш тайылбырын бижип турган. Ол документилер кара бажың ханазын эртип үүнүп келген болгаш Демиселдиң эвилелинин ады-биле парлаттынып үнген.

1898 чылда элээн каш революсчу бөлгүмнериң саналы-биле партияның бирги съездизин Минскиге чыылдырган. Съезд Манифест хүлээп алган болгаш съездиден тургустунган деп чарлаттынган Россияның социал-демократтыг ажылчын партиязының ажылын удуртур кылдыр Төп Комитетти соңгаан. Бо бүгү ажылчын аңгының партиязының улам ынай өзеринге улуг ужур-дузалыг болган.

Партияның ТК-зы үр болбайн туттурган болза-даа, партийжи массалыг шимчээшкин чер-черниң социал-демократтыг комитеттериниң удуртулгазы-биле хөгжүп турган. 1896 чыл-биле 1903 чылдарның аразы революстуг ажылчын шимчээшкининиң соксаал чок өзүүшкүнүнүң үезин болган.

В. И. Ленин Сибирьниң Шушенское суурга шөлүлгеге тураажок, идейлиг болгаш организастыг айтырыглар талазы-биле, оппортунистер, реформистер, барыын народниктер-биле демиселдиң талазы-биле айтыышкыннарны үргүлчү берип турган. Оон аңгыда, чажыт ажылдакчыларга В. И. Лениннин: «Улустуң өөнүктери деп үүл», «Россияга капитализм хөгжүлдези», «Фридрих Энгельс» дээн ышкаш өске-даа элээн каш номнары болгаш үүлдери бар турган. 1900 чылда В. И. Ленин шөлүлге хуусаазын эрттиргеш, даштыкыже үне берген болгаш Лейпциг деп немец хоорайга «Искраның» бирги номерин үндүрген. «Искра» солунунуң ужур-дузазы үүгле удуртукчу төп орган бооп турганы-биле улуг турган эвес; ленинчи «Искра» II съездини чыылдырарын белеткээн.

«Искраның» номер бүрүзүнүң кастып кээри чажыт ажылдакчыларга улуг болуушкун болуп турган. «Политиктиг агитация болгаш аңгының үзел-бодалы» деп ленинчи үүлдү мен эң баштай-ла «Искрадан» номчаан мен. Ол болза 1902 чылдың февраль 1-де үнген № 16 солун чүве. Солуннуң чуга саазынныг оланнарын, «Искраның» номер бүрүзүн улам хөй эштер номчузун дээш сагыш салыышкынны онза хандыкшыл-биле сактып келир-дир мен.

Марксисчи партияны тургузары дээш ленинчи «Искра» солун шылгарангай ажылдарны кылган. Марксисчи партияны болгаш ооң удуртукчу парлалга органын тургузарының планын Владимир Ильич Сибирь шөлүлгезинге турааш-ла ажылдап кылган. Марксисчи бөлүмнерниң, «Ажылчын аңгыны хостаары дээш демисел эвилелинин», РСДРП-ниң бирги съездизинин үезинде чажыт организацияларның төпчүдүкчү ролунуң дуржулгазын ол барымдаалаан.

Бо бүгү бодалдарны Владимир Ильич Шушенскоеден ээп келгенинин баштайгы хүннеринде-ле чажыт ажылдыг чамдык эштерге тайылбырлап берген. 1900 чылдың февраль хүннеринде Владимир Ильичиге барып, ооң шөлүлгеге амыдыралынын болгаш ажылынын дугайында база марксисчи партияның революстуг стратегиязының болгаш тактиказының ужур-утказының дугайында ооң чугаазын дыңнаар аас-кежии менээ база таварышкан. Бодунуң ол бодалдарын сөөлзүреди «Чүүү кылырыл?» деп ажылынга ол тодарадып көргүткен. Чугаалажыышкынның түңнелинде Владимир Ильич организастыг болгаш чурумнуг партия тургузарынга дузалаар дайынчы орган болур ниити-россияның чажыт солунун даштыкыга үндүрерин дораан эгелээр херек дээрзин шиитпирлиг чугаалаан. Сөөлгү үүлүн ол онзалап демдеглээн. Аңаа-ла солуннуң редакциязының составы бооп болур кижилерни: Ленин, Плеханов, Мартов, Засулич, Аксельрод болгаш Потресов оларны ол адаан. Декабристерниң Пушкинге харыызындан алдынган «Искра» деп ат-биле адаттынган солуннуң бирги номериниң дугайын чугаалап тура, Ленин солуннуң үүгле угланыышкынын тодараткан эвес, харын үүлдер аайы-биле планын база тайылбырлаан. Дараазында номерлер база-ла ындыг болгулаан. «Искраның» барык номер бүрүзүнге Владимир Ильичиниң үүлүн парлап турган.

«Искраны» тургузарынга В. И. Ленин аажок шалыпкын чоруктуу көргүскен. Лениннин даштыкыже чораанының сөөлүнде чартык чыл безин четпээнде Лейпцигке солуниуң бирги номери үнген болгаш Россияның чажыт ажылдакчылары «Искраның» чуга саазында парлаан арыннарын удаваанда өөрүшкү-биле холга тутканнар.

Марксисчи идеяны долгандыр революсчу демиселчилерни сырый каттыштырар талазы-биле ленинчи планны күүседиринге «Искраның» ролю онза улуг болган. «Искра» солун ревизионистерге, буржуазия-биле чөпшээрежикчилерге, механевщинага болгаш өске-даа марксизмни хажыдарларга удур шиитпирлиг демиселди чорудуп турган.

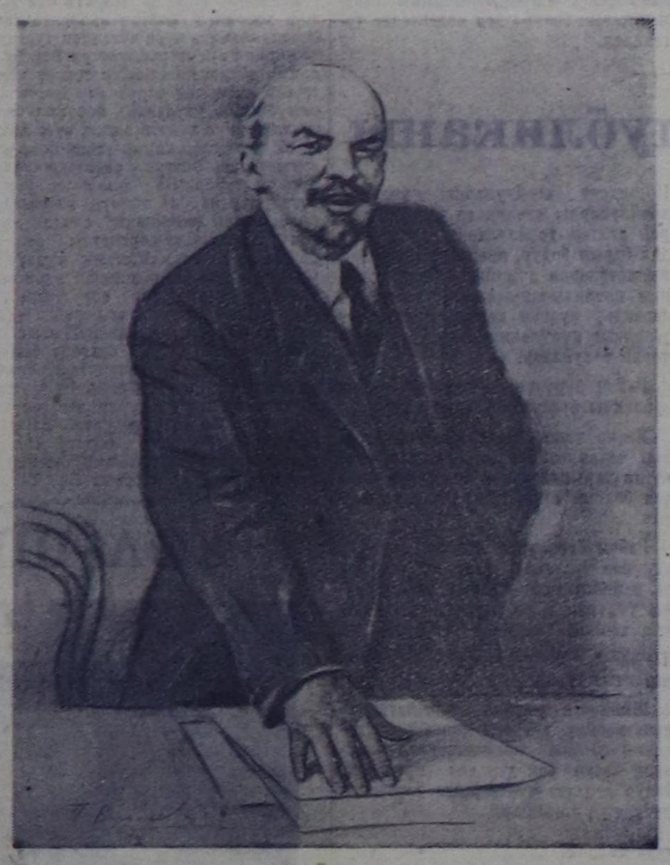

В. И. Ленин чүве чугаалап тур. (РСФСР-ниң уран үүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы П. Васильевтиң чураан чуруу).

СЭТА-ның фотохрониказы.

Россияның болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининиң хөгжүлдезинге «Искра» аажок улуг салдарны чедирген. Ол В. И. Лениннин 50 ажыг үүлдерин парлаан.

Партияның II съездизинин сөөлүнде, съездизинин шиитпирлерин үрээн Плехановтуң деткимчези-биле меньшевиктер «Искраны» бодунуң салдарынга чагыртып ап, ооң редакциязының составынче меньшевиктерни кооптастап киргеннер. Ынчан В. И. Ленин «Искраның» редакциязындан боду үне берген. Ол үеден эгелээшле ленинчи «Искра» биле меньшевикчи оппортунистиг «Искраның» аразынга ханы ылгал тургустунган. Солун ажылчыннар иштинге бодунуң ужур-дузазын оскунган болгаш 1905 чылда дүшкен.

Ленинчи «Искрадан» үнген чалбыышты большевиктер бодунга синирип алган. Меньшевиктерни болгаш бундукчуларны большевикчи-революсчу А. Г. Шлихтер (шолазы Никодим) кончуг чидиг шоотган: силер Лениннин талалакчыларын найыралдашпас деп үргүлчү буруудадып турар-дыр силер. А бис кымнын-биле найыралдажыр ужурлуувусту чугаалавас-тыр силер. Маная хамаарыштыр мен мынча дээр мен. Кажан бир шагда Куу-биле бир кошка таварышкан Рак болгаш Шортан боттарының коштунукчузун найыралдашпас дээш база-ла буруудадып турганнар боор... Найыралдашпас дугайын чугаалаар мурнунда кым, кайнаар тыртып турарын көөр херек. Бис үүгле бурунгаар, бедикче чүткүүр бис.

Революцияның тугун Россияның кырынга үүгле большевиктер уламна бедидир көдүрүп турганын ажылхерек көргүскен. Чаа хевирниң партиязын тургузарының удурланыкчылары-биле шыңгыы демиселди Ленин тудуп шыдаан болгаш II съездиге, съездиниң киржикчилериниң хөй кезиинге болгаш Россияның бүгү хоорайларында социал-демократтарның хөй санныг кежигүннеринге деткиткеш, марксизмниң тиилелгезин чедип алган. Аңаа партияның Программазы болгаш Уставы хүлээп алдынган, төп удуртур органнар сонгуттунган.

Хөй кезик биле эвээш кезиктин аразында элээн хөй шиитпирлиг айтыыглар талазы-биле ханы чөрүлдээ бары съездиге илерээн, ол чөрүлдээ партияны революстуг социал-демократизмниң революстуг принциптерин камгалаан большевиктерге база оппортунистерниң бир хевири болур — меньшевиктерге чарылдырган. В. И. Ленин «Бир базым бурунгаар, ийи базым аткаар» деп ажылынга меньшевиктерниң оппортунизмин кадыг-шыңгыы шүүмүүлелге таварыштырган болгаш большевиктер партиязының идейлиг болгаш организастыг үндезиннерин салган.

Күш-ажылы кижилериниң тиилелгези дээш В. И. Лениннин маадыр түрлүг демиселиниң дугайын сактып келирге, ынак баштынчының овур-хевири үүгле революстуг эртемниң корифейи кылдыр эвес, харын «кылыг сөзү-биле кижилернің чүрээн кыпсып», дарлакчылар-биле ыдыктыг шынчы дайынче оларны кыйгырып билир публицист, литератор кылдыр база сагышка кирер. Мооң ужурунда Лениннин журналист ажылының дугайында каш сөс чугаалаары күзенчиг-дир.

Владимир Ильичиниң журналист ажыл-чорудулгазының литературалыг угланылышкыны ооң чугаазы ышкаш шак-ла ындыг хевирлиг турган. Ол коя чугаага кажан-даа тураавас турган, а бирги черже бодалдарны, утка-шынарны идип үндүрер чораан. Ооң публицистиказы, чугаазы ышкаш, шапкын агым-биле куттулуп кээр болгаш овур-хевир дилээр дээш ол кажан-даа алаакпас, ооң овур-хевирлери кезээде чогаадыкчы арга-биле тургустунар турган. Ильич аажок дүрген болгаш колдуунда балавайн бижиир турган. Бижип алган үүлүн эдип тура, стилди, бодалды эки тайылбырлаарын, орус дылды шын ажыглаарын шыңгыы барымдаалаар турган. Ынчалза-даа кол кичээнгейни ол бижип турган үүлүнүң идейлиг утказынче болгаш хамыктың мурнунда болуушкуннарның хөгжүлдезин революсчу марксисчи ёзу-биле чырыдарынче салыр турган.

В. И. Ленин чайыннанчак кагжыкчы болганындан удурланыкчызын, ооң утка-шынарын сойгалавышаан, туюлунче чедир чылча шаап шыдаар турган. Шак ынчаар, кагжылга хевири-биле, ажык марксистер Струве, Кускова болгаш өскелерден-даа эгелээш, реформизмниң утка-шынарын ол сойгалаан. Плехановка, Мартовка удур, ылангыя «Искраның» редакциязындан ооң үнгениниң сөөлүнде, кагжылгалары партияга кижизидикчи улуг ужур-дузалыг болган.

Бирги делегей дайынының, хамаатты дайынның болгаш интервенцияның уржуктарының байдалдарында аажок берге үеде социализм тургузуп турган аажок улуг чуртту удуртуп билири-биле партийжи чорукту дүүштүрүп турганы В. И. Лениннин бистиң үевистиң ең-не улуг генийи кылдыр көргүзүп турар.

1921 чылда партияның X конференциязында Владимир Ильич Коммунистиг партияның ажылын дээди эртемниң дөрт чылдыг курузунга деннээн. Бирги курс эрткен чүс чылдың 70 чылдарындан 1903 чылга чедир, — улустуң тура-соруундан, социал-демократиядан болгаш II Интернационалдан большевизмче эге баштайгы, кириишкининиң үези. Ийиги курс—1903 чылдан 1917 чылга чедир. Үшкү курс—1917 чылдан 1921 чылга чедир деп Ленин айыткан. Сөөлгү дөрт чыл бодунуң уткашынарының талазы-биле баштайгы 40 чылдан улуг үе. Пролетариат эрге-чагыргада кирген. Дөрткү курс—социализм тургузуушкуну; ону тургузуп алзывысса—«ынчан бис ёзулуг-ла тиилеттирбес болур бис» деп Ленин чугаалаан. (Чог. т. 32, арын 408).

Ам үеде бистиң улузувус дөрткү курстуң шылгалдазын тудуп алган, В. И. Лениннин үлегерлеп чугаалаганы ышкаш, дараазында улам-на бедик шылгалданы тудуп — коммунизмни тургузуп турар.

Коммунизм бистиң амыдыралывысче боттуу-биле, каракка көзүлдүр кирип турар, ол совет боттуг үүлдүң шуптузунда кескү-дүр. Коммунистиг тургузуушкуннуң сорулгаларынга үүгле атомнуг энергияны эвес, харын космиктиг делгемни бараалгадып шыдап турар совет эртемденнерниң, инженерлерниң, ажылчыннарның тиилелгелеринге магадаан делегей өөрүп байыр чедирип турар. Бүдүрүлгени механизастап, автоматчыдып турары кижиниң күш-ажылын көстүп көрбээни-биле чиигедип турар. Мынчага дээр көстүп көрбээн гигант-гидростанцияларның электроэнергиязы ам үеде үүгле индустрия, транспорт эвес, харын көдээ ажылагыйда база ажыглаттынып, совет улустуң амыдырал-чуртталгазын экижидип турар. Коммунистиг күш-ажылдың бригадалары, кур черлерни андарар, Ыраккы Сонгу үүкке чаа бүдүрүлгелерни тудар дээш чоруп турар аныяктар—бо бүгү совет кижилериниң коммунистиг мөзүзүнүң дугайын чугаалап турар.

Коммунистиг партия, ооң Төп Комитеди бүгү совет улус-биле база акы-дунма коммунистиг партияларбиле сырый каттыжып алган, Лениниң айыткан оруу-биле чораан, коммунистиг тургузуушкунну бедик көдүрүп үндүрген.

Марксизм-ленинизмниң идеяларының күчүлүг чалбыжы ам үеде делегейниң бүгү чурттарын болгаш бүгү улустарын хаара туда берген. Кижи төрелгетенниң коммунизмче төөгүлүг шимчээшкинин ам кым-даа доктаадып шыдавас. Улустарның аас-кежии дээш, тайбың дээш могаг чок демиселчи, Лениниң шынчы өөреникчизи болгаш хөрээнин уламчылакчызы Никита Сергеевич Хрущев делегейниң барык бүгү улустарының төлөөлекчилериниң мурнунга, КНОнуң Кол Ассамблеязының сессиязынга чугаазында чоргаарал-биле мынча деп медеглээн: «Социализм бүгү кижи төрелгетенге тайбыны, көдүрлүүшкүнү, чечектелиишкини, капитализмниң бүгү-ле хоозуралдарындан болгаш чыргаларындан шуут адырлыын аазап турар. Социализм бодунга орунну планетада быжы-биле чаалап алган, улустарның хүлээп көрүүшкүнүн болгаш хүндүткелин чаалап алган».

Ол чугааның сөөлүнде үр болбаанда хүлээп алдынган СЭКП-ниң чаа Программазы болза ССРЭ чаа эраже, дайыннар болгаш күүлел чок тайбың күш-ажылче, улустар эртемни, культураны, кижиниң бодун бүгү талалыг болгаш долу үнелиг кылдыр улам ыңай сайзырангайжыдарынче бурунгаарлаар үеже кирер дээрзин үүгле ССРЭ-ге эвес, харын бүгү делегейге медеглээн.

Бодунуң амыдыралының 65 чылдарын Маркстың, Энгельстиң, Лениниң улуг идеялары дээш демиселге берген хоочун большевик менээ, ол идеяларны боттандырары дээш берген мээн күштерим болгаш эштеримниң күштери бүгү делегейниң ажылчы чоннары чоргаарланып турар магаданчыг болуушкуннарга чедирген дээрзин медереп билири аажок өөрүнчүг-дүр.

Алдарлыг оюн демдеглээн

Өртке удур камгалалдың совет органнарының тургустунган хүнүнден бээр 45 чыл оюн демдеглээн республиканың өртке удур камгалал ажылдакчыларының байырлыг хуралы апрель 17-де Кызылга болган.

Күрүненің болгаш хамаатыларның өнчү-хөренгизин өртен камгалаар талазы-биле өртке удур совет хайгаарал ажылдакчыларының 45 чыл дургузуида чорудуп келген улуг ажылдарын, өртке удур демиселге боттарының шылгарангай чоруун көргүскен дыка хөй эрес-дидим кижилериниң аттарын, өрт-биле демиселди бүгү-ле черлерге калбартып, улустуң байлаан өрт айыылындан камгалаар херекке ажылчы чоннарны улам-на калбаа-биле киириштирериниң чугулазын хуралга илеткелчи эш Кузьмин онзалап демдеглээн.

«Өртке удур эң эки камгалакчы» деп хөрек демдектерин ХККМ-ниң өртке удур камгалал килдизинин начальниги эш Н. Воронцовка, Өвүр районда өртке удур камгалал инспектору эш М. Семис-оолга болгаш Кызылдың өрт командазының начальниги оралакчызы эш Петеримовка тыпсыр дугайында РСФСР-ниң ХККМ-ниң дужаалын хуралга номчаан.

Тыва АССР-де өртке удур эрес-дидим чоруктарын илереткен өске-даа чамдык ажылдакчыларны өртектиг үүлдер-биле, Хүндүлел бижиктер-биле шаңнаан, байыр чедирип мактаан. Оларның аразында капитан И. Кузьминнин, Кызыл хоорайның өртке удур командазының чолаачызы И. Щербининнин, Тес-Хем районда өртке удур камгалал инспектору К. Ондурнуң болгаш өскелерниң-даа аттары дыңналгылап турган.

Хуралдың киржикчилери хоорайның өртке удур камгалал командазының коллективинин бот-тывынгыр уран үүл бөлгүмүнүн ойнакчыларының концертин улуу-биле сонуургап көргеннер.

Тодаргай план-биле ажылдаар

Өөреникчилер бригадазы болза школачыларның хөй-ниити күш-ажылын организастаарының, оларны күш-ажылга, коллективизмге ынак кылдыр кижизидериниң ең-не эки хевири болур. Бистиң республикада ындыг бригадаларның саны чыл бүрү көвүдеп турар.

Маная Чыраа-Бажы школазында өөреникчилер бригадазының ажылын чижекке ап көрээл.

Эрткен чылын бо бригаданың кежигүннери — ортумак школаны доозар деп турган ооллар, кыстар партияның кыйгырыын ёзугаар фермаларже ажылдаар күзелин илереткеннер. Ынчангаш өөредилге чылы тенгенде, оларны практика эрттирери-биле фермаларже, хойжу бригадаларже чоруткан. Ол дээрге аңаала бир чоруушкун эвес, а үүректин кыйгырыы, өөрүшкү болгаш чоргаарал хайныккан кыйгырыг-дыр.

Оларның бирээзи — К. Кама биле М. Минчимаа баштайгы үеде ийилээ 10 инекти саап турган болза, сөөлзүредир 16-ны саар апарганнар. Инек бүрүзүнден сүт саап алыр талазы-биле олар ай, квартал планнарын долдур болгаш ажыр күүседип, 35200 килограмм сүт сагганнар. Кама бодунуң хүн демдеглелинге мынча деп бижээн: «Саанчының ажылы берге болгаш харыысалгалыг. Бодумнуң күш-ажылым-биле Төрээн чуртумга бараан болуп турарым мени чалгынналдырып, чаа-чаа күштү менээ берип турар... »

Ол-ла школаның өөреникчизи Оюмаа школа дирекциязына мындыг билдириишкинин киирген: «Хаван ажаакчызы болуп ажылдаар күзелдиг мен. Ийиги практиканың үезинде мени Мажалык хаван фермазынче чорударын диледим». Ол, 150 хаван ооллардын азырап өстүрер хүлээлгени алгаш, 259-ту өстүрген. Бо дээрге аныяк кыстың чүткүл-соруу, сөглээн сөзүнге эз болганы-дыр.

Өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадазының ажылы — үүгле башкылар коллективинин, улус чырыдыышкын органнарының эвес, харын бүгү хөй-ниитинин хөрээ болур. Ынчалза-даа чамдык колхозтарның, совхозтарның, албан организация черлериниң удуртукчулары бо чугула ажылды херекке албайн, азы чедир билбейн турарлар. Өөреникчилер бригадазының ажылын олар школа директору-биле бир дөмей харыылаар ужурлуг деп, чазактың Хоойлузун үүге күүсетпейн турарыл? Тээли ортумак школада өөреникчилер бригадазы-биле «Тээли» совхозтун дирекциязының аразында харылзаазы кошкак. Бригада бо чазын үүнү кылырын ам-да тодаргай планнап албаан. Өөреникчилерниң ажыл хуваалдазы апрельдин ортан үезинге чедир кылдынмайн турган.

Малчын механизаторларны белеткээриниң программазын ёзугаар алырга, өөреникчилер машиноведение, электротехника, трактор хөрээ болгаш комбайн, үнүш ажылы, мал ажыл-агыйы болгаш өске-даа эртемнерни өөренир ужурлуг. Бо сорулганы бүдүрүлге бригадалыг чамдык школаларда чедир күүсетпейн турар. Чижээ, Кызыл-Мажалык 11 чыл школазының директору эш Өлзей школа дооскан бир өөреникчиге ооң мергежилин барымдаалап чаңгыс эвес, а элээн каш дипломнарны (чижээ, тракторист, слесарь-электротехник, мал ажылдакчызы-механизатор дээш өске-даа) холга тыпсыр деп билип турары черле шын эвес.

Шак ындыг билиишкин болза школаларга политехниктиг тускай өөредилгени чедип алырынга эвес, а тускай эртемниглерни шынар чок, буу-хаа «белеткээринге» чедирип турар. Бо дээрге ниити билигниң политехниктиг бүдүрүлге өөредилгелиг 11 чыл школазының дорт хүлээлгези эвес-тир.

Республикада часкы хову ажылдары эгелээни-биле чергелештир, чамдык өөреникчилер бригадалары колхозчулар болгаш совхозтар ажылчыннары-биле кады хову, шөлдерде ажылдап турар. Кайы-ла бригадада бүдүрүлге өөредилгезин организастаарының чыл планы чогааттынган, ону шыңгыы сагып турар болдур, ол бригадага чаъстан эгелеп ажылдаары чвик болур. Кайы бригаданың ындыг планы чок болдур, ону бичии-даа сонгаарлатпайн чогаадыр херек.

Чыл планын чогаадырда эрткен чылдың ажылының анализи болгаш моон сонгааргы сорулгалардан эгелээри чугула. Бо чылдың сорулгаларын тодарадырда, школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажылынын байдалы-биле, кожазында турар ажыл-агыйларнын-даа, азы бүгү районнуң-даа пегелделери болгаш хереглелдери-биле шын дүүштүрер херек. Ол план элээн каш бөлүктерден тургустунар болгаш бөлүк бүрүзүн тодаргай хуусаага айтып, харын-даа көдээ ажыл-агыйның чепсек-хереклерде-биле бригаданын канчаар хандыртынганын тодаргай киирген турар. Ол-ла планга өөреникчилер ортузунга чорудар кижизидилгелиг болгаш культура-массалыг ажылдарны, педагогика пропагандазын, ажылды организастаарының аргаларын, ургларның кадынның камгаланын болгаш күш-культура, спортка кижизидилгезин база өске-даа чүүлдерни киирер.

Бистиң чамдык школаларывыста бригадаларның болгаш школа чаныныың дуржулга шөлүнүң ажыл планын тургуспайн турар, тургускан-да— үүгле тарылга шөлүнүң хемчээлин болгаш аңаа тарыыр культураларны, чепсек-хереклерниң санын айтып каар. Ындыг эрегей планнаашкын ажык чок дээрзин өөреникчилер бригадаларын удуртуп турар эштер билир херек.

С. НАЗАРОВ,
республиканың башкылар билиин бедидер институтуң кабинет эргелекчизи.

Хүннүң почтазындан

Ишкиниң хойжузу

«Сүт-Хөл» совхозтуң хойжузу Д. Ондар Ишкинге колхоз тургустунары билек аңаа кирип, ооң баар-ле ниитининг малын өстүреринге кызымак ажылдап келген. Сөөлгү он чылдарның иштинде ол үргүлчү хой ажылынга ажылдап келген. 1954 чылда колхозка нарын дуктуг баштайгы кодан хойну ол хүлээп алган.

Ооң коданынга чыл бүрүде-ле 250—300 баш хой туруп келген. Хой ажылынга ажылдап келген үезинин дургузунда Доржу Самбаевич 3000 хире хураганны ниитининг өнчүзүнге немей өстүрүп берген болгаш күрүнеге 5700 кг дукту кыргын дужааган. Эрткен чылын төрүүр чүс хойга онааштыр 105 хураганны менди ап, хой бүрүзүнден 2,4 кг дукту кыргын алган. Ам ооң кадарган 250 хоюнуң ооллаашкыны адакталып турар. Оларның он хирези ийистээн.

Чоокта чаа совхозтуң Ишкин салбырынын хойжуларының хуралынга Д. Ондарның ажаап кадарган хоюнун чыл санында ийистеп турарын демдеглээн. Чыл бүрүде хөй хураганны ап, ылбек дукту кыргын дужааганы дээш хүндулел бижиктерни, өртектиг шаңналдарны ол ап келген. Тыванын малчыннарынын наадымынга ол ийи удаа киришкен.

Хоочун хойжу бо чылын чүс хойга онааштыр 107 хураганны камгалап ап доруктурар, хой бүрүзүнден 2,5 кг дукту кыргаащ, күрүнеге дужаар деп хүлээлгени алган ажылдап турар. Ооң хою Кур-Кол хемде кыштаанга күштүг кыш ашкан. Чайын ол мурнуку чаңчылы-биле хоюн Үстүү-Соор, Ишкин-Бажы ынчаар, Ишкиниң Шынаазынга чайлагладып семиртир деп турар.

Хойжу Д. Ондарны Ишкиниң чону район Совединин депутадынга соңгаан.

С. ПАВУ.

АНЫЯК МАЛЧЫН

Дүгүржаа Хүрец-оол, чидиги классты дооскан соонда, бодунуң төрээн совхозунуң малчыны болур күзелин илереткен.

Кыштың берге үезинде аныяк шарыыктарны кыштагладырыбиле ол аныяк малчын хүлээп алган. Шарыыктарның кышкы ажаалгазын болгаш азыралын улегерлиг чорутканының түңнелинде шарыык бүрүзүнүң хонукта немелде дензизи ортумаа-биле 700 грамм болган.

Эш Дүгүржаа Хүрец-оол мал малдавышаан, бодунуң билиин доктаамал бедидип, солуннарны болгаш журналдарны номчуп турар.

Аныяк малчынны комсомолдуң хүрээленинге хүлээп алыр дугайында «Тиилелге» совхозтуң комсомол организациязының шиитпирин ВЛКСМ-ниң Таңды комитединин бюрозу үүлдүг деп көрген. Комсомол биледин хүлээп ап турган, эш Дүгүржаа мынчаар чугаалаан:

— Чеди чыл планының чедиишкинниг күүселдези дээш, коммунизм тургузуушкуну дээш бүгү улустуң демиселинге күш-ажылчы салыышкынымны киирер мен.

Д. ДАНЗЫН-ООЛ.

СЕМИНАР

Чоокта чаа Тураага Бии-Хем районнуң профэвилел активиниң семинары болуп эрткен. Аңаа үлетпүрүүн, тудугнуң болгаш өске-даа ажыл-агыйларның профэвилел комитеттериниң даргалары—шупту 50 кижи олурушкан. Семинарны «Профэвилел эге организацияларында организас-массалыг ажылдар дугайында» деп лекция-биле облпрофэвилел чөвүлелиниң даргазы Т. Норбу ажыткан.

Облпрофэвилел чөвүлелиниң улуг инспектору И. Калининниң номчааны «Күш-ажыл хоойлузудулгазы» деп лекциязын олурушканнар соонуургап-биле дыңнаан. Ол бодунуң лекциязында республиканың бүдүрүлгелериндеи алган хөй чижектерни ажыглаан. Улуг инспектор эш Мордвинцев аңаа «Күрүненің эки-тура страхованиези» деп илеткел кылган. Семинарның киржикчилери элээн каш соонуургаан айтырыгларын шиитпирлеп чугаалашкан. Профэвилелдиң активчилеринге ол семинар ажыктыг болган.

В. КУРЕНЕВ.

ТЕЛЕГРАФ МЕДЭЭЛЕП, ДАМЧЫДЫП, ДЫҢНАДЫП ТУР

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында күрүнениң айыыл чок чорук Комитединде болгаш ССРЭ-ниң прокуратуразында

РСФСР-ниң кеземче хоойлузунуң 64-ку үүлүнүң «А» пунктузу-биле кеземче харыысалгазынга киирген совет хамааты Олег Владимирович Пеньковскийниң болгаш РСФСР-ниң кеземче хоойлузунуң 65-ки үүлү-биле буруудаттырып турар, Великобританияның хамаатызы Винн Гревилл Мейнердтиң хөрээниң талазы-биле истелгени ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күрүнениң айыыл чок чорук Комитеди дооскан.

ССРЭ-ге удур шпиончу идепкейлиг ажыл-чорудулганы чорудуп турган дээш Пеньковскийни болгаш Винни буруудадып турар.

Пеньковскийниң болгаш Винниң хөрээниң талазы-биле буруудадыр түннелди шеригниң кол прокурору бадылаан. Кеземче-чорудулга хоойлузун ёзугаар, ук херекти көөрү-биле ССР Эвилелиниң Дээди Судунуң шериг коллегиязынче дамчыдып берген.

Раяковичини тудуп хоругдаан

ВЕНА. (СЭТА). Улуг дайын херектени, мурнунда СС-тиң хауштурмфюрер турган Эрих Раяковичини ында тудуп хоругдаан. Фашист шаажылакчы Эйхманның ажылдакчызы болгаш, Раякович өлүмүнүң гитлержи лагерьлеринге он-он муң кижилерни узуткап чок кылганы дээш харыысалганы хүлээр апаар.

Бирмада кооперативтиг көдээ суурлар

РАНГУН. (СЭТА). Бирманың чаа чылының хүнүнде Бирманың чазаа көдээ ажыл-агый ажылчыннарында болгаш чер чок тараачыннарга кооперативтиг көдээ суурларны тургузарының планын үүлдүг деп бадылаан.

Алдыы Бирманың революстуг чөвүлелиниң информастыг бюллетениниң дыңнадып турары-биле алырга, Пегу районунга дөрт, Таравади районунга бир кооперативтиг көдээ суурларны организастаан турар.

Кооператив бүрүзүнге болбаазырадып ажыглаар үш мун акр болгаш хөй-ниитиниң тудугларын тургузар үүс акр черни аңылап бээр. Көдээ суур үш үүс өрегелерден тургустунар. Арендаторларны, көдээ ажылагыйның хүн санап ажылдаар ажылчыннарын болгаш чер чок тараачыннарны кооперативтиң кежигүннүнге хүлээп алыр. Бажыңнар тударынга болгаш чер болбаазырадырынга чөөлини чазак кооператив кежигүннеринге бээр.

Ук хемчег болза тараачыннарны дарлакчы аңгылардан хостаар, бодунуң күш-ажылының үре-түннелин ажыглаарының болдунар аргазын тараачыннарга бээр чаа амыдыралды тургузар сорулганы салып турар деп, бюллетеньде демдеглеп турар.

Кооперативтиг көдээ суурларны тургускан чорук—бирма көдээге аграр айтырының шиитпирлээр талазы-биле чазактың калбак планының кезээ болуп турар деп, ук черниң парлалгазы онзалап демдеглеп турар.

Канаданың Компартиязының медеглели

ОТТАВА. (СЭТА). Апрель 8-те болган федералдыг соңгулданың түннелдериниң дугайында Канаданың Коммунистиг партиязының Күүсекчи комитединиң парлап үндүрген медеглелинде чугаалап турары: «Соңгукчулар бадылаашкынның хөй нуруузу-биле либералдыг партиядан ойталаан. Канада улустуң күсели-биле америк монополияларның эрге-ажыктарынга бараан болган турар политиканы бистиң чуртувуска дөгээр оралдажыышкынны ол партияның чөпшээрээр деп турганындан ажылчы чоннар ойталаан. Канада улустуң хөй нуруузу бистиң чуртувуска ядролуг чепсекти доп-дораан тургузар, ону бистиң чепсектиг күштеривистиң холунга бээр деп кыйгырып турган кижилерге удур бадылаан... Либералдарның соңгулда мурнунуң кампаниязын харам чокка акшаландырып турган чорук американчы хөөннүг, ядролуг чепсекче чүткүлдүг Пирсонга удур (либералдарның удуртукчузу) канадачыларның калбак бөлүктериниң удурланыышкынын сый шаап шыдаваан.

Американзырак либералдыг политика канада улустуң мурнунда тургустунган айтырыгларны улам чидиглендирер. Тайбыңның политиказын камгалаар болгаш эргежок чугула реформаларны чорудар дээш профэвилелдернин, фермерлернин, а ол ышкаш демократтыг үзел-бодалдардыг бүгү канадачыларның каттышкан шимчээшкинин калбартыры хамыктың мурнунда эргежок чугула болуп турар. Канада черге ядролуг чепсекти тургузарынга болгаш НАТО-нуң ядролуг күштеринге Канаданың киржиринге удурланыышкынны күштелдирер ужурлуг. Бо демисел болза парламентиге салдар чедирер сорулга-биле чоруп турар хөй-ниитиниң калбак кампаниязынга илереттинген турар ужурлуг. Каттышкан Штаттарның деткээни, ядролуг чепсек дээш кампанияга аштырыышкынны таварыштырып болур» деп медеглелде чугаалаан.

Каттышкан Араб республиканы тургускан

КАИР. (СЭТА). Египеттиң, Сирияның болгаш Иракты аразынга чугаалажыышкыннарның түннелдериниң дугайында дыңнадыгга Каирге ат салган.

Чоокку беш айларда болур референдумну чорутканының соонда Египеттиң, Сирияның болгаш Иракты баазазынга чаа федералдыг күрүнени—Каттышкан Араб Республиканы тургузарының дугайын үш араб чурттарның төлээлери дугуржун алганнар. Ол күрүне үш районнардан — Египеттен, Сириядан болгаш Иракты тургустунар. Ооң найысылалы Каир болур.

Чаа республиканың төп эрге-чагыргаларының эрге-хүлээлгезинге даштыкы политика, камгалал, национал айыыл чок чорук, федералдыг үндүрүглер, федерацияның бюджединиң төлевилелин ажылдап кылыры, экономика политиказын болгаш федерацияның экономиктиг хөгжүлдезининиң планнарын ажылдап кылыры, үш районнарның экономиктиг хөгжүлдезининиң планнарын аайлап таарыштырары кирип турар.

Чаа федералдыг күрүнениң конституциязын референдумнуң чорудулгазында үүлдүг деп көрген турар ужурлуг. Конституцияны хүлээп алган хүнден бээр 20 айлардан эвээш эвес үргүлчүлээр шилчилге үезиниң дургузында ук конституция күштүг болуп кирер.

Чаа Каттышкан Араб Республикага хоойлу үндүрер дээди орган национал хурал болур, ол ийи палаталардан: депутаттар палатазындан болгаш федералдыг чөвүлелден тургустунар.

Федералдыг күрүнениң баштыны президент болур, ону национал хурал дөрт чыл хуусаалыг кылдыр соңгуур. Ооң-биле чергелештир президент чепсектиг күштериниң дээди кол командылакчызы болгаш национал камгалал чөвүлелиниң даргазы болур.

Президент хоойлуларны үндүрер, хоойлуларны саналдаар болгаш киирип келген хоойлуларны хүлээвейндаа барып болур, премьерни болгаш министрлерни томуйлаар, шериглериниң командылакчыларын, дээди федералдыг судтуң кежигүннерин, федералдыг күрүнениң дээди дүжүметтерин томуйлаар.

Район бүрүзүнден бир-бир — үш оралакчы президентилерни соңгуур.

Келир үедеги федералдыг күрүнениң чазаа национал хуралдың мурнунга харыысалгалыг болур премьерден болгаш министрлерден тургустунар.

Район бүрүзүнге бодунуң хоойлу үндүрер чөвүлели турар, ол чөвүлел ук районга хамаарышкан хоойлуларны үндүрер, а ол ышкаш ук районнуң хоойлу үндүрер чөвүлелиниң мурнунга харыысалгалыг болур боду чазактыг турар.

Шилчилге үезинде эрге-чагырганың хоойлу үндүрер болгаш күүседикчи органы президентилер чөвүлели болур, ооң даргазы президент болур деп үш чурттарның төлээлери дугуржуп алганнар.

Дыңнадыгга ат салган

КАИР. (СЭТА). Египеттиң, Сирияның болгаш Иракты федерациязын чарлаан дыңнадыгга ат салыышкыны апрель 17-де Каирге болган дээрзин МЕН агентилел дыңнадып турар.

Дыңнадыгга КАР-ның талазындан — президент Гамаль Абдель Насер, Сирияның талазындан—генерал-лейтенант Луэй аль-Атаси, Иракты талазындан—премьер-министр Ахмед Хасан Бекр олар ат салганнар.

Хулиан Гримауну хостаар

ПАРИЖ. (СЭТА). Испан улустуң хосталгазы дээш сыныш чок демиселчи Хулиан Гримауга өлүмнүг айыыл таваржып турар. Франкочу Испаниядан кончуг дүвүрээзиниг дыңнадыглар кээп турар: фашисчи өлүрүкчүлер Хулиан Гримауну шаажылап өлүрери-биле шериг трибуналының судунга дораан шилчидип бээр деп бодап турар.

Испан улустуң эрес-маадырлыг оглун шаажылап шиидер болгаш ол шиитклди дораан күүседир деп дужаалды ол трибуналдың кежигүннери алган дугайында чугаа Мадридте болуп турар.

Демократтыг Франция ол белеткеп турар франкочу бужар-чүдек кеминг үүлгедигге удурланыышкынны килеңнээшкин-биле илергейлеп, Хулиан Гримауну доп-дораан хостаарын негеп турар. Француз ажылчы чоннарның он-он төлээлери франкочу Испаниянның Францияда элчин болгаш консуль черлеринге барып, Хулиан Гримауну хостаарын негеп турарлар.

Бен Белланың медеглели

АЛЖИР. (СЭТА). Чоокта чаа Алжир хоорайга болган парлалга конференциязынга чүве чугаалап тургаш, Алжирниң премьер-министри Бен Белланың медеглээни болза: сөөлгү айда алжир чазактың чоруткан хемчегларин бистиң улузувус өөрүшкү-биле үүлдүгүзүүп хүлээп алган, чүге дээрге ол хемчеглер кадык угаан-бодалга, амгы үениң боттуг үнелээшкининге дүгжүп турар. Бо хемчеглер болза Алжирден европа чоннуң массалыыбиле көжүп үнгениниң соонда ээзи чок арткан эт-хөреңгини аайлап башкарарынче хамыктың мурнунда угланган болгаш национал экономиканы катап тургузар сорулганы салып турар. Ээзи чок эт-хөреңги — ол дээрге бистиң ажыл-агыйывыстың амыдыралчы чугула сектору болур. Ам ол сектор күрүнениң контролунче шилчээн болгаш ажылчы чоннар эргелеп башкарып турар деп, ол чугаалаан. Бо бүгүү катай алырга, бистиң чуртувустуң чоорту социалистиг организациязының үндезиннерин тургузар дээрзин Бен Белла үргүлчүлеп чугаалаан. Ындыг язылыг хемчеглерни чорудары ам ямбылыг чорукту ажыглап турар кижилериниң эрге-ажыктарынга когаралды таварыштырбайн анаа эртпейн турарын ол демдеглээн. Тараачыннарга черни шилчидип берип, дайын үезинде ак-сеткилдиг эвес арга-биле тып алган орулгаларны хавырбышаан, ол ямбылыг чоруктарже шаап халдаашкынны кылып турар болгаш кылыр-даа бис.

Чурттуң даштыкы политиказының айтырыгларынга доктаап чүве чугаалап тургаш, премьер-министриниң айытканы: Алжир Африкада болгаш бүгү делегейде национал-хосталгалыг шимчээшкинни деткип турар. «Бис алдарлыг куба улус-биле болгаш ооң чазаа-биле акы-дуңманың эп-сеткил каттыштырылгазын илергейлеп турар бис» деп, ол чугаалаан.

КАР-ны, Сирияны болгаш Иракты каттыштырып турар Каттышкан Араб Республиканың тургустунганынга Алжир байыр чедирип турар деп, Бен Белла түннелинде медеглээн.

ХӨЛ-ШЫДЫРАА

Шыдыраа уран үүлүнүң тергиининериниң демисели спорттуң өске хевирлеринден онза ылгалып турар. Бо маргылдаага М. Ботвинник биле Т. Петросян шылгарааңгай белеткелди эртип, шыдыраа теориязынга кандыг-бир чаа арга дээш чүткүлү ужуражыышкын бүрүзүнде оралдажып келген. Ол талазы-биле онгу салыг өскелериндеи ылгалдыг болуп турар, делегей чемпионунуң удурланыкчызы кара тала-биле ойнааш, бодунуң ынак аргазы — мерзе талазынаң камгалалын шилип алган.

Кажан Т. Петросян шыдыраа хөлүнүң төвүнче угланган көжүүшкүнү чаала сайгарып эгелеп турар өйде М. Ботвинник ону мурнапкаш, боду халдап киргеш, оолдарын бурунгаарладыпкан. Шыдыраа талазы-биле өөредилге номнары ындыг көштери кара талага ажыктыг кылдыр демдеглеп келген. Ындыг болза-даа Ботвинник көжүүшкүннериниң идеязын чараш аргалар-биле катай ажыглап турган удурланыкчызының туружунче ханылап, ону нарын байдалче албадапкан.

Делегей чемпионунуң тергелери болгаш бир аъды Петросянның мерзезинге айыылды тургузуп, ооң-биле ноянче дорт халдаар аргаы ажыктан. Тургустунуп келген инициативаны чайладыры-биле Т. Петросян бир оолду халаска каап бээр ужурга таварышкан.

Делегей чемпионунуң бир бодазы эвээш болганы-биле бо ужуражыышкына чеже-даа катап камгаланыр ужурга база таваржып келген.

Петросян берге камгалалды уран болгаш өй-шаанда чоруткан. Ол мерзезин ориапкаш, ак таланың ноянынаң уунче халдап кирген. Апрель 15-те бо ужуражыышкын теория талазы-биле алырга хайым кылдыр төнер хире артып калган.

Апрель 16-да М. Ботвинниктиң саналы-биле ол салыышкынны ойнавайн-даа олар хайым кылдыр чөпшээрешкен.

Д. БРОНШТЕЙН,
делегей гроссмейстери.

Бирмада кооперативтиг көдээ суурлар

РАНГУН. (СЭТА). Бирманың чаа чылының хүнүнде Бирманың чазаа көдээ ажыл-агый ажылчыннарында болгаш чер чок тараачыннарга кооперативтиг көдээ суурларны тургузарының планын үүлдүг деп бадылаан.

Алдыы Бирманың революстуг чөвүлелиниң информастыг бюллетениниң дыңнадып турары-биле алырга, Пегу районунга дөрт, Таравади районунга бир кооперативтиг көдээ суурларны организастаан турар.

Кооператив бүрүзүнге болбаазырадып ажыглаар үш мун акр болгаш хөй-ниитиниң тудугларын тургузар үүс акр черни аңылап бээр. Көдээ суур үш үүс өрегелерден тургустунар. Арендаторларны, көдээ ажылагыйның хүн санап ажылдаар ажылчыннарын болгаш чер чок тараачыннарны кооперативтиң кежигүннүнге хүлээп алыр. Бажыңнар тударынга болгаш чер болбаазырадырынга чөөлини чазак кооператив кежигүннеринге бээр.

Ук хемчег болза тараачыннарны дарлакчы аңгылардан хостаар, бодунуң күш-ажылының үре-түннелин ажыглаарының болдунар аргазын тараачыннарга бээр чаа амыдыралды тургузар сорулганы салып турар деп, бюллетеньде демдеглеп турар.

Кооперативтиг көдээ суурларны тургускан чорук—бирма көдээге аграр айтырының шиитпирлээр талазы-биле чазактың калбак планының кезээ болуп турар деп, ук черниң парлалгазы онзалап демдеглеп турар.

Айыылдыг чугаалажыышкыннар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «НАТО-нуң ядролуг күштерин тургузарының техниктиг айтырыының» дугайында АКШ-тың болгаш ГФР-ниң төлээлекчилериниң аразында чугаалажыышкыннар Барыын Германияның камгалал министерствозунда чоокта чаа эгелээнин АКШ-тың ГФР-де элчин чериниң төлээлекчизи дыңнаткан. АКШ-тың чеди кижи составтыг төлээлерин шериг-далай күштериниң штавының начальнигиниң орулакчызы адмирал Клод Рикеттс баштап чоруур. Ол дугайын ЮПИ агентилелдиң корреспондентизи Боннидан дыңнаткан.

Ол чугаалажыышкыннар дугайында шиитпирни АКШ-тың күрүне секретары Раск биле ГФР-ниң даштыкы херектер министри Шредер олар эрткен неделяда Парижке хүлээп алган.

Корреспондентиниң дыңнадып турары-биле алырга, төлевилеп турар ядролуг күштерниң эргезинге суг иш-ти-биле чоруур хемелер бе, азы суг кыры-биле чоруур корабльдер турар бе дээр дугайында айтырыгны чугаалажыышкыннар үезинде бирги эвлчегде шиитпирлээр ужурлуг болуп турар.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУН байдалы

Бөгүн республикага көжүп турар булуттарлыг үүн болур, хар-чаъс шоолуг чагбас, Кызылга шуут чагбас. Хат өй-тавында, чамдык черлерге дынзыг, барыын чук угланыышкынныг. Агаарның температуразы: соңгу-чөөн районнарга—0—5 градус чылыг, оон өскезинге—3 градус соктан 2 градус чылыг, а Кызылга — 3 5 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

АПРЕЛЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: Мультипликациялар 10, «Олексо Тобуш» 12, «Черёмушки» 2, 4, 6, 8, 10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Максимка» 11.15, «Симлеге ынакшыл» (1-ги кезээ) 3.15, 5.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Мультипликациялар 10, «Көстүүшкүннер бедиин ээн каапкан» 11.15, 1.15, «Субботада танцы» 3.15, 5.15, «Армагеддон» 7.15, «Далай хады», «Кадыкшылга», «Армагеддон» 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Алдын сылдыстыг принцесса» 2.30, «Симлеге ынакшыл» (1-ги серия) 4.30, 6.30, «Балтика сээң-биле», «Симлеге ынакшыл» 8.30 шактарда.

Лотерея билеттерин садып алыңар!

1963 чылда акша-бараан лотереязының ийиги үндүрүлгезиниң талазы-биле ойнаашкыннарның тиражы 1963 чылдың апрель 28-те Ленинград хоорайга болур.

50 разрядтарның аайы-биле 7.500.000 рубль түннүг 4.000.000 ойнаашкыннар тиражка таваржыр, ооң иштинде «Москвич» деп автомашиналар 50, «Планета» деп мотоциклдер 350, пианиноларр 400, дааранар машиналар 3900, соодукчулар 3700, хеп чуур машиналар 2150, фабрикага кылган 4.000 хевистер болгаш өске-даа үнелиг бараннар бар.

Лотерея билеттерин ажаалга кассаларындан, магазиннерден, харылзаанын бүдүүлгелериниден, солун садыгларр киоскилерден, кино театрлардан, театрлардан, вокзалдарның болгаш аэропорттуң кассаларындан садып ап болур.

Лотерея билеттерин садып алырын утпаңар!

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

АДЕНАУЭР БОЛГАШ ООҢ САЛГАКЧЫЛАРЫ

Барыын Германияның канцлери Аденауэрни кым солуурул дээр дугайында айтырыгны амгы үеде даштыкы парлалга калбаа-биле бижип турар. Ол айтырыг сонуурганчыг болуп турары билдингир. Бонн чазактың дайын сөөлүнде бүгү иштики болгаш даштыкы политиказының төөгүзү Аденауэрниң ады-биле холбашкан. Ол политика Барыын Германияның өжөэнзиректериниң болгаш олларның америк өмөэржикчилериниң сеткилинге таваржып турган. Ынчангаш Аденауэрниң халажы бээри Барыын Германияның амгы политиказынга багай салдар болдурбас дээш олар болдунар-ла аргаларны ажыглап турарлар.

Барыын Германияның капиталистери дайын сөөлүндеги чылдарда боттарының эрге-чагыргазын Христиан-демократтыг эвилел — Христиан-социалдыг эвилел партиязын дамчыштыр боттандырып турарлар (ХСЭ — партияның Баварияда салбыры, ону мурнунда шериг министри чораан Штраус баштап турар болгаш чамдык хамаарышпас эргени кордап турар). Аденауэрниң болгаш Штраустуң партиязы 1949 ыллдан — Герман Федеративтиг республиканың тургустунган үезинден эгелеп — эрге-чагырганы тудуп турар. ХДЭ—ХСЭ капиталистериниң берген хөй түүнүг саңхөө деткимчезиниң ачызы-биле бүгү парламент соңгулдаларының үезинде барыын-герман парламентиге (бундестагка) хөй олутту ап келгеннер. Парламентиге хөй кезин боон алгаш, чазактың дээди албан дужаалы — федералдыг канцлериниң албан дужаалынга бодунуң баштыңын идип үндүрүп турган, ол кижи чазактың кабинедин тургузуп турган.

Чагырыкчы партияга чонну мегелээри болгаш бадылаашкынның чогуур хөй кезинин чедип алыры улэм бергедеп бар чыдар дээрзин чугаалаар херек. Чижээ, 1957 чылда болган парламент соңгулдазының түннелинде ол партия бундестагка 497 депутат олудундан 270 олутту алган турган болза, 1961 чылда болган сөөлгү соңгулдага 499 мандаттан чүгле 242-ни алган. (Социал-демократтар 190 болгаш «Хостуг демократтар» — 67 олутту алган). Бундестагка мурнунда шуут хөй нуруузу боон тугапын оскуиганындан, ХДЭ—ХСЭ каттышкан чазак тургузуп, элээн каш министр эрге-дужаалдарга хостуг демократтыг деп адаар партияның төлээлерин чалаар ужурга таварышкан. Ынчалза-даа канцлериниң эрге-дужаалы болгаш министрлериниң портфельдериниң хөй кезин эрги аденауэржи партияның холунда артып каап турар.

ХДЭ—ХСЭ-ниң баштыңчылары ГФР-ниң чазаан үргүлчү тургузуп, ону баштавышаан, политиказын башкарып турарлар. Олар Барыын Германияның эң улуг үлетпүр болгаш банк ээлери-биле тудуш харылзаалыг болгаш оларга даянып, бүгү таланың деткиишкинин ап турарлар. Ол бүгүнү ГФР-ниң амгы канцлери Аденауэрниң болгаш бонн чазактың өске-даа баштыңнарының чижээнден тодаргай көргүзүп болур.

ГФР-ниң тургустунган хүнүнден бээр ам 13 ажыг чыл эрткен, ол үениң иштинде бонн чазактың бажынга солушпайн олуруп келген Аденауэр барыын-герман монополияларга шынчы бараан болуп келген. Шынында барыын-герман монополияларның хөрээнге ол шагдан-на бараан боон келген.

Бирги делегей дайынының соонда ол үеде француз болгаш рейнрур үлетпүрүнүң синдикадын тургузарының база сепараттыг «Рейн күрүнезин» үндезилээриниң кампаниязын чорудуп турган рейниң аар үлетпүрүнүң хардаачылары ол «күрүнениң» президентизиниң албан дужаалынга ынчан Кёльниң бургомистри турган, Рейн облазынга төрүттүнген К. Аденауэрни идип үндүрүп турганнар. Аденауэрниң бүгү политиктиг шуруушкуну Рейниниң болгаш Рурнуң банк база үлетпүр ээлери-биле быжыг харылзаалыындан хамаарышкан. Ооң бодунуң хууда өөнүү болгаш сүмележикчизи ол үеде ниити-политиктиг амыдыралдың үстүнче үнмейн турзадаа, херек кырында эрге-чагырганың чажыт тепкиштерин бодунуң холунга тудуп турган шыдалдыг кижилериниң бирээзи—барыын герман банк ээлериниң каттыжыышкынының эвилелиниң даргазы, 1962 чылдың төнчүзүнде өлүп калган Пфердменгес турган. Ооң бодунуң чугаазы-биле алырга, безин, Пфердменгес Гитлериниң үезинде Германияга пушка хаанарының концернинериниң хайгааракчыларының база бир кежигүнү турган. «Пфердменгес болза «улуг ыыттаваспай» деп шола ат алган, чүге дээрге, ол ГФР-ниң тургустунганындан бээр 13 чыл иштинде парламент индиринче чаңгыс-даа катап үнмээн. Ынчалза-даа ол чорук аңаа, Рурнуң үлетпүр болгаш саң-хөө ээлериниң көскү талалакчызынга, даштыкы болгаш иштики политиканың кол айтырыгларын шиитпирлеп турар эвэлел шиитпирлеп турар эвэлел санныг кижилериниң бирээзинге хамааржырынга кандыг-даа шаптык болбаан» — деп, ооң өлгени-биле холбаштыр «Вельт ам зонитаг» солун бижээн.

Аденауэрниң өөнүктериниң болгаш «сүмележикчилериниң» аразында ындыг «ыыттаваспайлар» эвэвээ эвес. Оларның аразындан улуг банкылар болгаш үлетпүр ээлери Круппту, Тиссенни, Флихти, Клекнерни адап болур. Барыын-герман монополияларбиле ооң кайы хире тудуш харылзаалыын дараазында фактылар илезибиле көргүзүп турар. Ооң биче оглу Конрад Аденауэр рейн-вестфальдың хөй-хөй бүдүүлгелериниң баштаар черлеринде кирип турар. База бир оглу—Макс «Хейнкель» деп ужар үүл фирмазында удуртукчу эрге-дужаалды эзлеп орар. Ооң чээни — Курт Аденауэр Кассельде «Юнкерс А. Г.» деп ужар үүл фирмазының эргелекчизи. Уруу Лизбет биле оглу Конрадты дамчыштыр Аденауэр Рейн банкызының ээзи Верханның өгбүлези-биле төрел-дөргүл харылзаалыг.

Аденауэр ышкаш ындыг кижи ГФР-ниң тергиидекчи аңгыларынга эң-не тергиин тааржып келген. Ынчалза-даа бо чылдың январьда бонн чазактың баштыңының хары 88-че кирипкен. Ынчангаш биологтуг өзүлде дүрүмүнүң-даа күжү-биле ол бодунуң орнун барыын-герман капиталистериниң идегелин ооң дора эвес эдилеп турар, ооң аныяк ажылдакчыларга чайлап бээр ужурга таварышкан. Бо үеге чедир эрге-чагырганың карак-кызыл халбактанып келген кырган канцлери бүдүү ыйыптарга, ол сөөлүнде кээп, бо чылдың күзүнүнде халажып үнер дугайында быжыг аазааашкынын каш ай мурнунда бээр ужурга таварышкан.

Барыын Германияның башкарыкчы бөлүктери Аденауэрниң орнун солуур таарымчалыг кижинин элээн каш чылдар иштинде дилеп келген. Канцлериниң олудунче семеп болур кижилериниң бир дугаары башкарыкчы партияның баштыңнарының бирээзи Людвиг Эрхард болуп турар. Ынчалзажок ооң адаанныажыкчызы кылдыр барыын-герман солуннар ХДЭ—ХСЭ-ниң удуртулгазының аныяк төлээзи, Аденауэрниң деткип турары Герхард Шредерни сөөлгү үеде болганчок-ла адап турар. Барыын-герман саң-хөө болгаш үлетпүр хардаачыларының эрге-ажыын камгалаар «бедик алдарже» чүткүп турар кижилер кымнарыл ол?

Л. Эрхард (ол чоокта чаа 66 хар харлаан) ГФР-ниң вице-канцлери болгаш ажыл-агый министри. «Нейес Дейчланд» солун ону дорту-биле «монополия кижизи» деп адап турар. Эрхард, Гитлер үезинде безин Германияның экономиктиг аппарадынга элээн каш харыысалгалыг дужаалдарны эзлеп чораан: ол Саарга нацист Беркелдің экономика талазыбиле чөвүлекчизи турган болгаш «И. Г. Фарбениндустри» концернин хандырып турган коньюктурлуг шиичилел институдун 1942 чылдан тура удуртуп келген. Амгы үеде «Экономиктиг хуулгаазының адазы» кылдыр ону алдаржыдарын оралдажып турар ГФР-ниң экономиктиг бөлүктериниден вице-канцлер деткимчени ап турар. Эрхард бүгү делегейге билдингир «И. Г. Фарбениндустри» концерни-биле тудуш харылзаалыг болгаш Фюртте Груундига радио-телевизор кампаниязының ээлериниң бирээзи, Эрхардты АКШ-тың салдарлыг бөлүктери деткип турар. Г. Денглер «Боннуң четкизи» деп номунга «Американнар «бодунуң» кижизи Л. Эрхардты ГФР-ниң ажыл-агый министринге томуйладырын чедип алган, ынчангаш ол федеративтиг республиканың ийиги кижизи болган» деп бижээн.

ГФР-ниң чазааның баштыңы эргедужаалынга база бир кандидат болза, амгы үеде даштыкы херектер министри Герхард Шредер болуп турар. (Ол ам 53 харлыг). Шредер Гитлержи судтуң органынга идепкейлиг ажылдап чораан. СА-ның штурмфюрери болгаш 1937 чылдан эгелеп нацисчи партияның кежигүнү. Шредер фашистниң үезинде күрүне прокурору болгаш гитлержи банк ээзи Шахтың юристиг консультантызы чораан. ГФР-де демократтыг организацияларның ажыл-чорудулгазын базарынче угланган хоойлулар ооң ады-биле холбашкан. Элээн каш чылдарның дургузунда Аденауэрниң чазаанга иштики херектер министриниң эрге-дужаалын эзлеп турган, Германияга компартияны хоругдаарының эргелекчизи болуп турар. Барыын-Германияда он-он база чүс-чүс өжөэнзирек организациялар ооң камгалалының ачызында хайныышкынныг ажылдап турар. Г. Денглериниң «Боннуң четкизи» деп номунда бижип турары-биле алырга, Аденауэрниң ол шыны боо-чепсек кадагалакчызы Рурнуң үлетпүр хардаачыларының деткимчезин ап турар болгаш барыын-герман кан-үлетпүрүнүң ээлериниң эвилелиниң бүзүреттирген кижизи болуп турар. Ол үрден бээр Тиссенниң база Клекнерниң концернинери-биле быжыг харылзаалыг болгаш амгы үеде барыын герман үлетпүрүнүң ийи кол хардаачыларының хайгааракчы чөвүлелиниң даргазы болгаш кежигүнү.

Аденауэрниң «салгакчыларының» база бир кандидады кылдыр мурнунда ГФР-ниң даштыкы херектер министри чораан Генрих фон Брентанону даштыкы парлалга хаая эвес адап турар. Дармштадтың болчукчузу Брентано, Аденауэрге кызыгаар чок бердингениниң ачызында ХДЭ-ниң болгаш бонн күрүнезиниң көскү төлээзи болган. Фон Брентано—ХДЭ-ниң удуртулгазында барыын кезектиң төлээзи болгаш Германияны чепсегелээриниң база бир идепкейлиг талалакчызы. Ол Рехлиниң концернибиле тудуш харылзаалыг.

...Келир үедеги канцлериниң ады амдаа билдинмес. Халажып үнер дугайында Аденауэр шагда-ла аазаандаа болза, ооң «салгакчызының» дугайында айтырыгны үлетпүр-саң-хөө олигархиязының болгаш ХДЭ—ХСЭ-ниң партия бөлүүнүң төлээлери амдаа чугаалашпышаан. Ол айтырыгны шиитпирлеп чадап турарының бир кол чылдагааны болза, хөй янзы-монополия бөлүктериниң сонуургалының каттышпайн, үскүлежип турарында хире. Бир эвес Аденауэрниң «салгакчызы» дээш ажык демиселди үндүре бээр болза, ХДЭ—ХСЭ-ниң баштыңчыларының бодалы-биле алырга, ол чорук башкарыкчы партияга когаралды таварыштыра бээр болганда, ХДЭ—ХСЭ-ниң эргелели «Аденауэрниң салгакчызының дугайында айтырыгны тодарадырын» фон Бренданоның партиязының парламент фракциязының даргазынга дагзыр деп чоокта чаа шиитпир хүлээп алган. Ол кижи партия органнары-биле болгаш чазактың министрлери-биле чажыт чугаалажып турган, ол айтырыгны тодаргайлаар ужурлуг болуп турар.

Чугаа чүгле үстүнде адаттынган кижилериниң дугайында чоруп турар болзажок, Барыын Германияның парлалгаларының дыңнадып турары-биле алырга, хенертен болур өскерилгелерни болдунмас деп санап база болбас хиреліг. Аденауэр ышкаш ындыг кажараан политиктен кандыг-даа оптуг арганы манап болур. Аденауэр 1959 чылдың чайынында канцлериниң эрге-дужаалындан чайлаан, ГФР-ниң президентизи болур деп ажык аазаашкын берзе-даа, хеп-хенертен бодунуң аазаашкынындан ойталаан, талалакчыларын безин сезиндирипкен болгай. Аденауэрниң чоок кижилериниң бирээзи ХДЭ-ниң эргелелиниң кежигүнү Генрих Крониниң тургускан «чаа төлевилелин» барыын германияның неделя санында үнер «Шпигель» деп парлалгазы чоокта чаа парлап үндүргени кичээнгейни бодунче хаара тудуп турар. Чугаажок-ла Аденауэрниң хайгааралы-биле үнген ол төлевилел мындыг кол үүлдерни көрүп турар:

1. Аденауэр 1964 чылдың күзүнүнге чедир канцлер хевээр артып калыр.

2. Эрхард вице-канцлер болуп артар, а оон ГФР-ниң президентизинге соңгудар.

3. Шредер бо чылдың чайынында канцлериниң салгакчызы кылдыр чарлаттырар болгаш 1964 чылдың күзүнүнде канцлерге соңгуттурар. Ындыг болзажок ХДЭ-ниң баштыңнары ол планга удурланып турарлар. Чижээ, бундестагтың даргазы Герстенмейер мынча дээн: «Аденауэр бо чылын ыяавыла халажып үнер дээрзин мен ылаптыы-биле бүзүредип тур мен». Бундестагтың даргазының болгаш ооң талалакчыларының бодалы-биле алырга, бо чылдың октябрының 1—Аденауэрниң «алдарлыы-биле» халажырының болгаш ХДЭ-ни иштики нарыыдаашкынның даржылындан хостаарының сөөлгү хуусаазы болуп турар. «Бир эвес ындыг болбас болза Аденауэр албан-дужаалындан дүжүр октадыр болгаш ооң орнунга барыын-герман буржуазтарының аразында элээн сураглыг Людвиг Эрхард саадаар апаар» деп, Герстенмайер демдеглээн.

Ол политиктиг килеңиээшкинчиң үүрмек чүүлдеринче бүгү тала-биле сиңиккеш-даа канчаар, Канчаарга-даа саң-хөө олигархиязы боин чазааның баштыңчызынга барыын-германы капиталга бердинген кижини томуйлаары черле билдингир.

А. РАЧКОВ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24 пропаганда киллизинин 23—54, харыысалгалыг секретарының 23-35, көдээ ажыл-агый киллизинин 25-38, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, иштики информация киллизинин 20-60, чагаз болгаш совет тургузуг киллистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт база культура амыдырал киллистериниң 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 21-47, харыысалгалыг дежурныйның 23-54. Солун келбейн баргада 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00149. Чагыг № 130. Культура министерствозунуң типографиязы